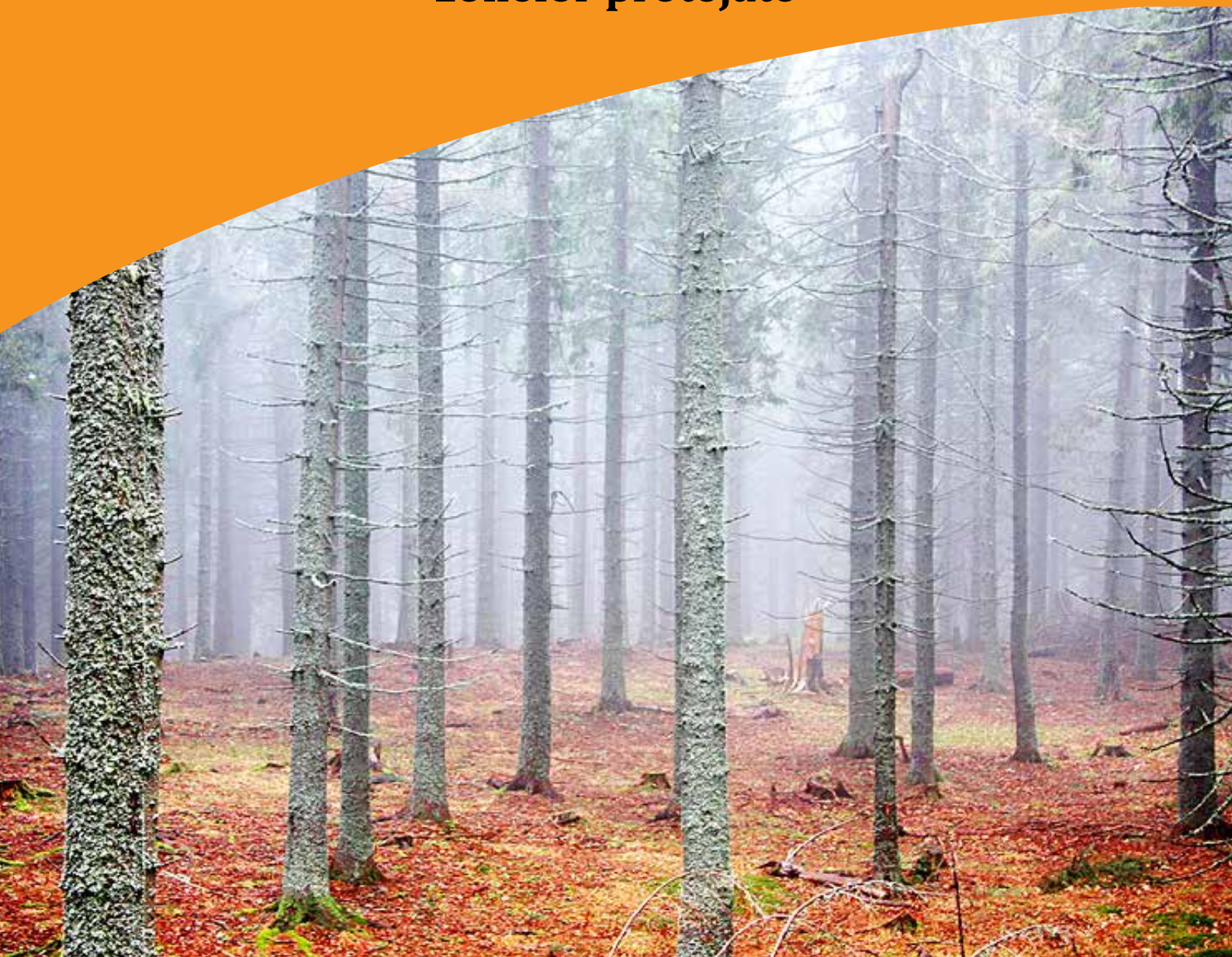

Andrei Blumer

MANAGEMENTUL VIZITATORILOR ȘI DEZVOLTAREA TURISMULUI

**în zone de sălbăticie, în interiorul și în jurul
zonelor protejate**

ISBN 978-606-8484-69-3

Editor: PROPARK Fundația pentru Aarii Protejate, Brașov, 2017

Publicație apărută în cadrul proiectului “Sălbăticia din Carpați – Bogăție pentru Oameni”, proiect co-finanțat printr-un grant din partea Elveției prin intermediul contribuției elvețiene pentru Uniunea Europeană extinsă.

Această publicație nu reprezintă neapărat poziția oficială a guvernului Elveției. Responsabilitatea pentru conținutul materialului aparține organizației Propark - Fundația pentru Aarii Protejate.

Editura Green Steps, Brașov, 2017, www.green-steps.com

Proiect: “Sălbăticia din Carpați – Bogăție pentru Oameni”

Finanțator: Programul de Cooperare elvețiano-român

MANAGEMENTUL VIZITATORILOR ȘI DEZVOLTAREA TURISMULUI în zone de sălbăticie, în interiorul și în jurul zonelor protejate

CUPRINS

1. DESPRE MANUAL	3	3.6. Infrastructură, facilități pentru vizitatori și servicii:	23
1.1. Scopul acestui manual	3	3.6.1. Rețeaua de trasee	23
1.2. Cum poate fi folosit acest manual	3	3.6.2. Traseele tematice	26
2. INTRODUCERE ÎN DEZVOLTAREA TURISMULUI ȘI MANAGEMENTUL VIZITATORILOR ÎN ARIILE PROTEJATE	4	3.7. Structurile de servicii	28
2.1. Termeni și concepte de turism	4	3.7.1. Parcări	28
2.2. Termeni și concepte despre zone de sălbăticie	6	3.7.2. Izvoare cu apă potabilă și grupuri sanitare	30
2.3. De ce vin oamenii în aria noastră protejată?	7	3.8. Centrele de vizitare	30
2.4. Să înțelegem cine este „vizitatorul” și cine este „turistul”	8	3.9. Managementul riscului și siguranța vizitatorilor	32
2.5. Să înțelegem ce este „managementul vizitatorilor” și ce este „dezvoltarea turismului”	8	3.10. Probleme legate de managementul vizitatorilor: impact și soluții	34
2.6. De ce managementul vizitatorilor și dezvoltarea turismului?	9	3.11. Activități de recreere adecvate	36
3. INSTRUMENTE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR. PRINCIPALELE ELEMENTE ALE PLANULUI DE MANAGEMENT AL VIZITATORILOR	10	3.12. Activități comerciale	36
3.1. Resursele umane pentru managementul vizitatorilor	10	3.13. Monitorizarea și revizuirea Planului.	40
3.2. Elaborarea unui Plan de Management al Vizitatorilor (PMV)	11	4. TURISMUL ÎN ARII PROTEJATE ȘI ÎN ÎMPREJURIMILE ACESTORA	42
3.3. Comunicarea cu vizitatorii: informarea și interpretarea	18	4.1. Planificarea turistică în regiunea ariilor protejate	42
3.5. Reglementarea utilizării ariei protejate de către vizitatori; reguli pentru vizitatori	22	4.2. Marketingul și promovarea turismului	43
		5. CONCLUZII	45
		ANEXA 1 - EXEMPLE DE CODURI DE CONDUITĂ	45
		BIBLIOGRAFIE	50

TABELE

Tabel 1: Exemplu de zonare pentru recreere și turism	15
Tabel 2: Plan de acțiune pentru managementul vizitatorilor	17
Tabel 3: Planificarea interpretării pentru diferite zone de recreere	21
Tabel 4: Mesaje educaționale	22
Tabel 5: Planul de Management al Vizitatorilor și Strategia de Dezvoltare Durabilă a Turismului	42

Alte mențiuni:

Foto: Daniel Humelnicu, Cătălin Gavrilă, Doru Dumitru, Marius Berchi, Mihai Leu, Dan Dinu, Mara Sârbu, Flavius Srinca

1. DESPRE MANUAL

1.1. Scopul acestui manual

Acest manual are rolul de a oferi cunoștințe de bază și instrumente practice pentru echipa de management a ariilor protejate, în special pentru cei care lucrează direct sau indirect cu vizitatori și turiști în zone naturale cu caracter de sălbăcie. Documentul este menit să sprijine personalul ariilor protejate să planifice și să pună în practică managementul vizitatorilor în special în aria protejată și să susțină dezvoltarea durabilă a turismului în regiunea mai extinsă din jurul ariei.

Documentul actual include și noțiuni introductive despre conceptul de sălbăcie ("*wilderness*") astfel încât să fie util celor ce lucrează în zone cu caracter natural ce pot genera o experiență de vizitare cu pronunțat caracter natural de tip "*wilderness*".

Manualul se bazează atât pe literatura de specialitate internațională cât și pe experiența practică a autorului. Literatura citată acoperă diferite tipuri de cunoștințe, de la articole științifice la ghiduri practice. Informația oferită de acestea a fost prelucrată pentru a fi accesibilă profesioniștilor cu activitate practică, cei care reprezintă principalul grup țintă al acestui manual. Experiența practică ce fundamentează manualul a fost dobândită de

autor lucrând direct cu diferite arii protejate din regiunile Munții Carpați, Dunărea Inferioară și sud-vestul Mării Negre, timp de peste 10 ani.

Manualul este relevant pentru ariile protejate în interiorul cărora sunt permise activități de recreere, în special pentru parcuri naționale și parcuri naturale sau pentru rezervații naturale mai mari dacă printre obiectivele lor se află activități de recreere. Unele dintre recomandări se aplică și unor arii protejate mai puțin complexe, cum ar fi monumentele naturii sau rezervațiile naturale mai mici.

1.2. Cum poate fi folosit acest manual

Manualul poate fi citit în scopul dobândirii de informații de bază și recomandări practice pentru managementul vizitatorilor în aria protejată, și/sau ca instrument pentru elaborarea unui plan de management al vizitatorilor. Fiecare capitol identifică un *pas* sub forma unui exercițiu practic care să fie realizat de personalul ariei protejate. Există 25 de pași practici cu ajutorul cărora se poate parcurge întreg procesul de elaborare a planului de management al vizitatorilor.

Folosirea exercițiilor practice de la pașii 1 până la 5 va ajuta echipa de administrare a ariei protejate să facă cunoștință cu subiectul managementului vizitatorilor și al dezvoltării turismului și să pregătească competențele necesare pentru implementarea și coordonarea unor activități specifice. Pașii de la 6 la 23 va ajuta în elaborarea unui

plan de management al vizitatorilor, cu acțiuni concrete și un bun plan de resurse. Pașii 24 și 25 vă vor ajuta să realizați acțiunile minime necesare pentru reprezentarea ariei protejate în procesul de dezvoltare a turismului în regiune.

2. INTRODUCERE ÎN DEZVOLTAREA TURISMULUI ȘI MANAGEMENTUL VIZITATORILOR ÎN ARIILE PROTEJATE

2.1. Termeni și concepte de turism

Dezvoltarea durabilă așa cum a fost inițial definită în Raportul Brundlandt (1987) este acea dezvoltare care răspunde nevoilor generației prezente fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi.

Sustenabilitatea în turism sau „Turismul durabil” se referă la aspectele de mediu, economice și socio-culturale ale dezvoltării turismului și la stabilirea unui echilibru potrivit între aceste trei dimensiuni.

Astfel, **turismul durabil** (citad din Baumgarten, 2011):

- asigură o utilizare optimă a resurselor de mediu care reprezintă elementul cheie în dezvoltarea turismului, menținând procesele ecologice esențiale și sprijinind conservarea patrimoniului natural și a biodiversității;
- respectă caracteristicile socio-culturale autentice ale comunităților locale, conservă patrimoniul lor cultural și valorile tradiționale și contribuie la o mai bună înțelegere și toleranță inter-culturală;
- asigură activități economice viabile pe termen lung care să ofere beneficii socio-economice, distribuite echitabil, pentru toți factorii interesați, inclusiv locuri de muncă stabile, oportunități de venituri și servicii sociale pentru comunitățile locale și care să contribuie la reducerea sărăciei.

Pentru dezvoltarea turistică durabilă este necesară participarea în cunoștință de cauză a tuturor factorilor interesați relevanți, precum și o voință politică puternică care să asigure o participare largă și ajungerea la un consens. Dezvoltarea durabilă a turismului este un proces continuu care necesită monitorizarea permanentă a impacturilor, adoptarea măsurilor preventive și/sau corective necesare acolo unde este cazul. Turismul durabil ar trebui să asigure și un nivel ridicat de satisfacție a turiștilor și să le ofere acestora experiențe pline de sens, care să-i ajute să conștientizeze mai bine problemele legate de dezvoltarea durabilă și să promoveze practicile sustenabile în rândurile turiștilor.

Astfel ghidurile privind dezvoltarea turistică sustenabilă și practicile de management se aplică tuturor formelor de turism în orice tip de destinație, inclusiv turismul de masă și cel care se adresează unor anumite segmente de nișă.

Prima definiție acceptată pentru ecoturism, care este valabilă în continuare, a fost dată de către Societatea Internațională de Ecoturism (The International Ecotourism Society - TIES) în 1990 (Drumm, 2005):

Călătoriile responsabile în zone naturale care protejează mediul natural și sporesc bunăstarea comunităților locale.

Martha Honey (1999) a propus o variantă mai detaliată:

Ecoturismul reprezintă călătoriile în zone fragile, nealterate și de multe ori protejate, care au un impact redus și (de obicei) se desfășoară la scară mică. Ajută la educarea turiștilor; asigură fonduri pentru conservare; aduce beneficii directe privind dezvoltarea economică și creșterea puterii politice a comunităților locale; și întreține respectul pentru diferite culturi și pentru drepturile omului.

Pe scurt, ecoturismul este o formă de turism în care principala motivație a turistului este observarea și aprecierea naturii și a tradițiilor locale în zonele naturale și care trebuie să întrunească următoarele condiții:

- contribuie la conservarea și protejarea naturii;
- sprijină bunăstarea populației locale, întărind sentimentul de proprietate locală și oferă oportunități de afaceri pentru populația locală (în special în zonele rurale);

- are o componentă educațională care crește gradul de conștientizare privind conservarea naturii, atât pentru turiști cât și pentru comunitățile locale;
- are impactul minim posibil asupra mediului și a componentei socio-culturale.

2.2. Termeni și concepte despre zone de sălbăticie

Zona de sălbăticie este un concept nou în România și chiar în Europa. Conceptul de sălbăticie are o tradiție îndelungată în America de Nord unde a apărut ca urmare a conștiinței crescânde despre valoarea naturii și a zonelor de sălbăticie în contextul presiunii tot mai accentuate generată de dezvoltarea economică din prima parte a secolului 20 și totodată creșterea populației.

Parcul Național Yellowstone a fost declarat în America de Nord în 1872, fiind prima dată în lume când un asemenea concept căpăta o bază recunoscută legislativ. În decurs de aproape un secol în paralel cu dezvoltarea parcurilor naționale se dezvoltă și conceptul de zone de sălbăticie "wilderness".

Iată câteva personaje cheie din spațiul public american care au conturat treptat apariția acestui concept:

- John Muir ce reușește să dea o dimensiune spirituală naturii: "Climb the mountains and get their good tidings. Nature's peace will flow into you as sunshine flows into trees. The winds will blow their own freshness into you, and the storms their energy, while cares will drop off like autumn leaves." **„Urcă pe munte și încarcă-te**

cu vibrația lui pozitivă. Pacea naturii te va mângâia așa cum soarele mângâie copacii. Vântul îți va insufla prospețimea lui, iar furtunile îți vor da energia lor în timp ce grijile te vor părăsi cum părăsesc frunzele uscate copacul pe timp de toamnă.”

- Bob Marshall aduce valoarea recreațională a zonei de sălbăticie în prim plan **„Pentru mine și pentru miile de oameni cu aceleași înclinații ca și mine cea mai mare pasiune în viață este dorința copleșitoare de a evada periodic din ghearele unei civilizații mecanizate. A ne bucura de singurătate, de independență completă și de frumusețea peisajelor neîntinate este esențial pentru a putea fi fericiți.”**
- Apold Leopold vorbește despre valoarea ecologică **„Abuzăm de pământ și de natură pentru că le priim ca pe niște bunuri pe care noi le deținem. Dacă am privi natura ca pe o comunitate de care aparținem, abia atunci am putea începe să ne folosim de ea cu dragoste și respect.”**
- Hovard Zahniser, secretarul general al Societății de Viață Sălbatică (1946-1964) și principalul artizan al semnării Wilderness Act (1964), "In order to assure that an increasing population, accompanied by expanding settlement and growing mechanization, does not occupy and modify all areas within the United States and its possessions, leaving no lands designated for

preservation and protection in their natural condition, it is hereby declared to be the policy of the Congress to secure for the American people of present and future generations the benefits of an enduring resource of wilderness" (Wilderness act section 2(a)). **„Pentru a ne asigura că populația în creștere însoțită de creșterea suprafețelor locuite și avansarea mecanizării nu ocupă și alterează toate zonele și posesiunile Statelor Unite, fără a lăsa terenuri destinate conservării și protejării acestora în starea lor naturală, declarăm ca politică a Congresului asigurarea pentru poporul american, pentru generațiile sale prezente și viitoare, beneficiile unei resurse durabile de sălbăticie.”**

Astfel, în America de Nord s-au sărbătorit în 2014 deja 50 de ani de la recunoașterea oficială la nivel național a legislației pentru zone de sălbăticie.

În Europa a fost publicat în anul 2013, Ghidul pentru managementul zonelor de sălbăticie și zonelor sălbatice în rețeaua Natura 2000 august 2013. Astfel, s-a ajuns la un consens cu privire la definiția zonelor de sălbăticie:

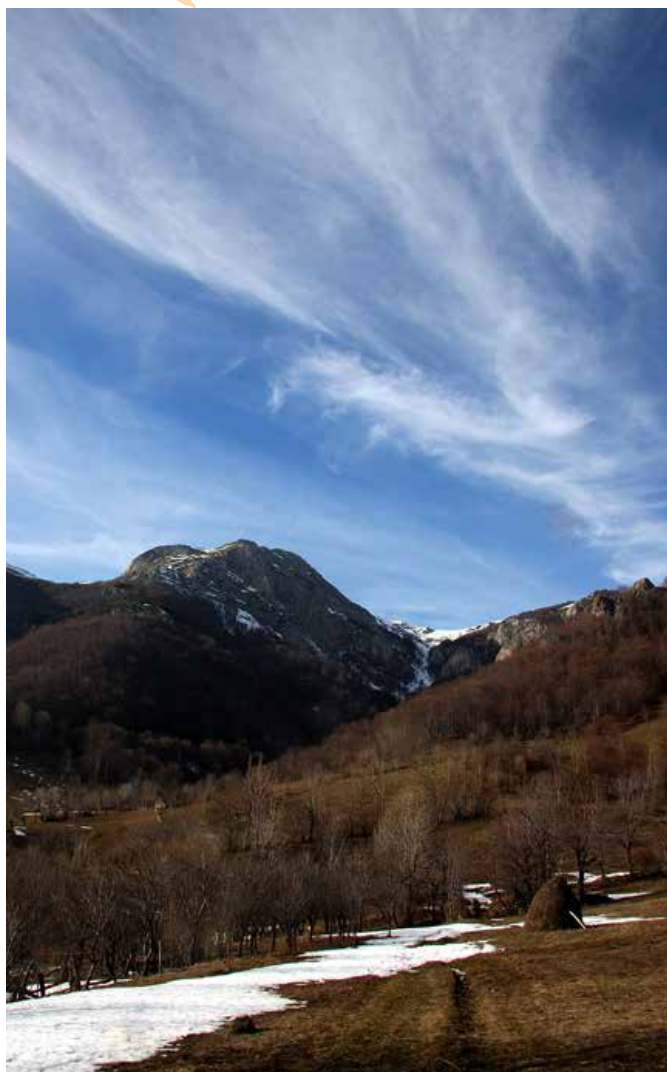
„O zonă de sălbăticie este guvernată de procese naturale. Este compusă din habitate și specii native și este suficient de întinsă pentru a îngădui funcționarea ecologică eficientă a proceselor naturale. Este deloc sau foarte puțin modificată de om și lipsesc cu desăvârșire acțiunile intruzive sau de extracție ale omului, așezările umane, infrastructura sau orice element vizual antropic deranjant.”

2.3. De ce vin oamenii în aria noastră protejată?

Există o serie de motive diferite pentru care o persoană călătorește de acasă către o destinație turistică, cum ar fi: descoperirea naturii sau a tradițiilor locale, practicarea de mișcare în aer liber, tratamente pentru sănătate, evadare din viața cotidiană, petrecerea timpului cu prietenii etc. Atât vizitatorii cât și turiștii sunt călători. Ei își părăsesc casele fie pentru câteva ore, pentru o zi sau pentru o vacanță de câteva zile pentru a se bucura de o experiență personală. Călătorii sunt persoane diferite și pot avea o paletă largă de motivații diferite pentru a călători către o anumită destinație. Fiecare are o motivație pe care va încerca s-o satisfacă pe perioada cât este plecat de acasă și o motivație specifică de a participa la anumite activități în timpul călătoriei către și în cadrul unei destinații.

În cazul nostru specific ei vin să viziteze aria noastră protejată căutând o anumită experiență. Întrebarea este, putem noi să le oferim experiența pe care o caută și în același timp să avem grijă de aria noastră protejată în special și de mediu în general? Putem noi, în calitate de administrator al ariei protejate, să-i considerăm pe vizitatori și pe turiști ca pe *oaspeții* noștri? Dacă răspunsul este DA, cum ar trebui să fie în mod normal, trebuie să fim o gazdă bună!

PASUL 1: IDENTIFICAREA PRINCIPALELOR MOTIVE PENTRU CARE OAMENII AR DORI SĂ VIZITEZE ARIA NOASTRĂ PROTEJATĂ ȘI CARE ESTE EXPERIENȚA LOR LEGATĂ DE ACEASTA.

2.4. Să înțelegem cine este „vizitatorul” și cine este „turistul”

Conform Organizației Mondiale a Turismului (World Tourism Organisation - WTO) și literaturii de specialitate internaționale (Bowen, 2009), putem diferenția termenii de „vizitator” și „turist” în funcție de *durata șederii* într-o anumită destinație: în cazul turiștilor aceasta este între o noapte și maximum un an. Termenul de vizitatori îi include atât pe turiști cât și pe vizitatorii de o zi, care nu rămân peste noapte ci petrec o zi sau mai puțin în destinația respectivă. Astfel, toți turiștii sunt și vizitatori, dar nu toți vizitatorii sunt și turiști.

PASUL 2: IDENTIFICAREA TURIȘTILOR ȘI VIZITATORILOR DIN ARIA NOASTRĂ PROTEJATĂ ÎN FUNCȚIE DE DURATA ȘEDERII, CE ACTIVITĂȚI DESFĂȘOARĂ EI DE OBICEI, DE UNDE PROVIN ȘI ESTIMAREA NUMĂRULUI DE PERSOANE.

2.5. Să înțelegem ce este „managementul vizitatorilor” și ce este „dezvoltarea turismului”

O arie protejată trebuie de multe ori să gestioneze atât fluxurile de vizitatori de o zi cât și pe cele de turiști, iar managementul vizitatorilor asigurat de aria protejată trebuie să se adreseze ambelor categorii de călători. Managementul vizitatorilor se referă în mod normal la teritoriul ariei protejate și imediata sa vecinătate. Cele două principii care definesc managementul vizitatorilor sunt:

- a oferi cele mai bune experiențe de recreere vizitatorilor;
- a asigura că valorile naturale și culturale ale ariei protejate nu sunt afectate de vizitatori și de dezvoltarea turismului.

Dezvoltarea turismului se referă de obicei la un nivel regional care include și aria protejată, definind astfel o destinație (eco)turistică. Mai simplu spus, dezvoltarea turismului trebuie să răspundă nu doar nevoilor vizitatorilor ci și celor ale comunităților locale și să implice economia și întreprinzătorii locali.

Cele mai importante trei principii ale dezvoltării turismului într-o regiune în care se află o arie protejată sunt:

- reprezentarea destinației prin platforma de parteneriat creată între administrația ariei protejate, autoritățile locale și sectorul întreprinzătorilor locali;
- oferirea celor mai bune oportunități pentru dezvoltarea unor afaceri locale „verzi”;
- integrarea principiilor și acțiunilor legate de managementul vizitatorilor în dezvoltarea turismului.

Astfel, managementul vizitatorilor unei arii protejate trebuie să joace un rol cheie în cadrul mai larg al dezvoltării turistice. Aria protejată poate și trebuie să joace rolul unui mecanism de antrenare și un catalizator important pentru dezvoltarea turismului. Dar înainte de a-și asuma orice rol la nivel regional, de exemplu în dezvoltarea turismului, administrațiile ariilor protejate trebuie să înțeleagă foarte bine și să dezvolte un management corespunzător al vizitatorilor.

PASUL 3: DEFINIREA PRINCIPALEI ARII DE IMPLEMENTARE A UNUI PLAN DE MANAGEMENT AL VIZITATORILOR ȘI A REGIUNII DE DEZVOLTARE TURISTICĂ.

2.6. De ce managementul vizitatorilor și dezvoltarea turismului?

Managementul vizitatorilor este important din perspectiva ariei protejate în scopul atingerii a două seturi majore de obiective: conservarea naturii și recreere.

În principal managementul vizitatorilor se concentrează asupra creării unui mecanism care să-i îndrume pe **vizitatorii potriviți la locul potrivit**, asigurându-le **cele mai bune oportunități** pentru satisfacerea dorințelor de petrecere a timpului (în aer liber), generând **cel mai mic impact negativ** posibil asupra **naturii** și **comunităților locale** și asigurând cele mai bune oportunități pentru **afaceri turistice locale durabile**.

Managementul și dezvoltarea turismului reprezintă un instrument important pentru dezvoltarea durabilă la nivel regional, asigurând o sursă de venit pentru comunitățile locale și o alternativă „verde” pentru dezvoltarea regiunii, care de obicei include și aria protejată.

Dezvoltarea turismului este importantă din punctul de vedere al dezvoltării regionale. Turismul este un sector economic care poate aduce un impact social și economic pozitiv în regiune (locuri de muncă și venituri) dacă este bine gestionat. Acest ghid îi încurajează pe utilizatori să gândească și să acționeze prin prisma dezvoltării durabile a turismului și, acolo unde este posibil, prin prisma dezvoltării ecoturismului.

Mai simplu spus, managementul vizitatorilor are rolul de a reduce impactul negativ asupra naturii și de a oferi vizitatorilor cele mai bune oportunități de a-și împlini nevoile de recreere, iar turismul (ecoturismul) este dezvoltat pentru a asigura venituri și locuri de muncă în special comunităților locale în care se află aria protejată.

PASUL 4: IDENTIFICAREA PRINCIPALELOR ELEMENTE CHEIE SPECIFICE PENTRU A RĂSPUNDE LA DOUĂ ÎNTREBĂRI: DE CE E NEVOIE DE UN MANAGEMENT AL VIZITATORILOR ÎN ARIA PROTEJATĂ PE CARE O GESTIONĂM ȘI DE CE TREBUIE SĂ DEZVOLTĂM TURISMUL ÎN REGIUNEA ARIEI NOASTRE PROTEJATE?

3. INSTRUMENTE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR. PRINCIPALELE ELEMENTE ALE PLANULUI DE MANAGEMENT AL VIZITATORILOR

3.1. Resursele umane pentru managementul vizitatorilor

Managementul vizitatorilor trebuie să fie realizat de administrația ariei protejate; de aceea este necesar să fie alocat cel puțin un membru al echipei pentru această activitate. În funcție de complexitatea activităților și de resursele disponibile, responsabilul cu managementul vizitatorilor (adesea numit responsabil cu turismul) poate cumula alte sarcini de lucru, cum ar fi relațiile cu comunitățile locale. Cu toate acestea este extrem de important să fie numită o persoană care să coordoneze aspectele legate de managementul vizitatorilor în aria protejată, pentru care există termeni de referință clari (fișa postului).

Dat fiindcă managementul vizitatorilor este un domeniu de activitate multidisciplinar, responsabilul cu

managementul vizitatorilor trebuie să interacționeze cu tot personalul ariei protejate și să formeze o echipă care va fi implicată în problemele legate de managementul vizitatorilor. Echipa trebuie să includă rangeri, responsabili cu implicarea comunității și de multe ori și un biolog / ecolog.

Responsabilul cu managementul vizitatorilor trebuie să înțeleagă și să lucreze cu conceptele și cu elementele practice descrise în acest manual. El/ea trebuie să aibă o bună înțelegere asupra situației prezente a vizitatorilor și a turismului din regiune și din aria protejată și să fie pregătit pentru a elabora un plan de management al vizitatorilor, a-l implementa în managementul de zi cu zi al ariei protejate și de a participa activ la dezvoltarea turismului în regiune ca reprezentant al ariei protejate.

PASUL 5: ELABORAREA UNOR TERMENI DE REFERINȚĂ SPECIFICI (FIȘA POSTULUI) PENTRU RESPONSABILUL CU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR ȘI ANGAJAREA UNEI PERSOANE PE ACEST POST.

3.2. Elaborarea unui Plan de Management al Vizitatorilor (PMV)

Pentru a avea un set de acțiuni coerente și a identifica resursele necesare pentru implementarea acestor acțiuni este necesar să se înceapă elaborarea unui plan de management al vizitatorilor. Acest plan începe cu o viziune și obiective și se încheie cu un plan de acțiuni specifice. PMV trebuie să fie integrat cu planul general de management al ariei protejate. PMV asociază fiecărei acțiuni resursele necesare și creează premisele necesare pentru implementarea sa cu succes.

În următoarele pagini ale manualului este prezentat procesul de elaborare a unui PMV. Există un *pas*, ca un exercițiu practic, după fiecare prezentare succintă a termenilor, conceptelor și principiilor de bază. Dacă responsabilul cu managementul vizitatorilor parcurge **pașii de la 6 la 25**, la sfârșitul manualului poate avea deja o bună variantă preliminară a planului, cu un set de acțiuni clare.

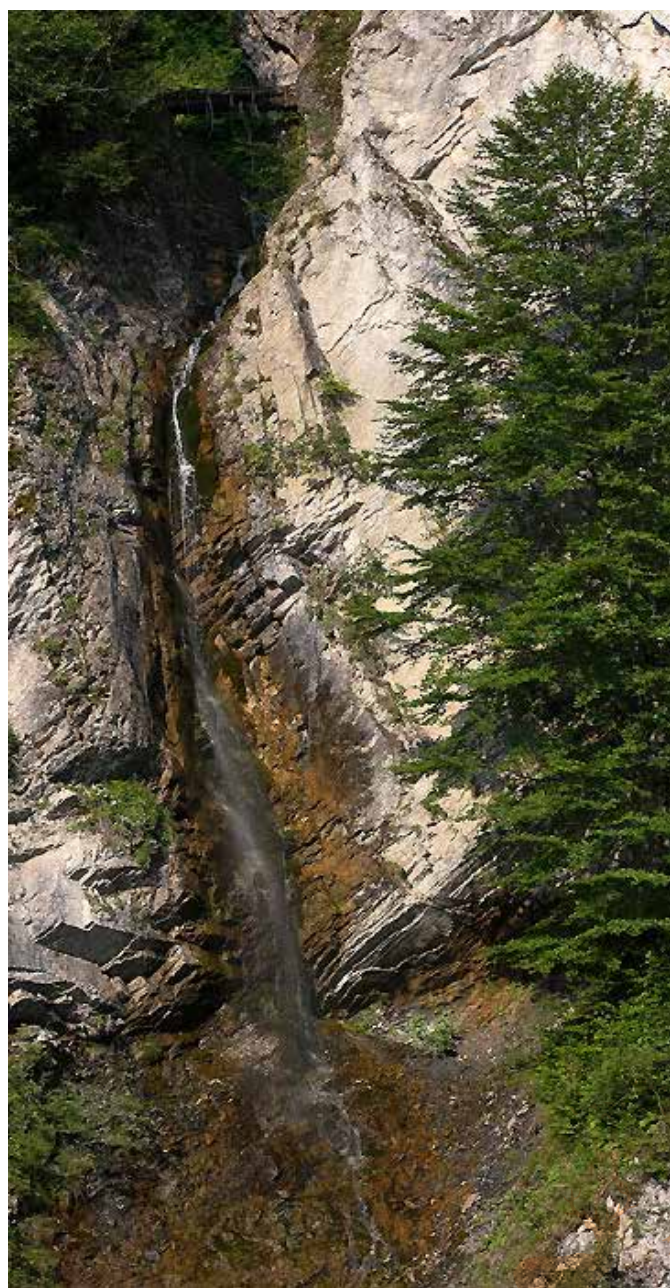
A. Luarea în considerare a valorilor legate de conservarea naturii și a zonării în cadrul elaborării PMV

Prima regulă care trebuie avută în vedere pentru managementul vizitatorilor unei arii protejate este ca să existe o bună înțelegere a obiectivelor de conservare ale ariei protejate, care de multe ori se reflectă în zonele de conservare. Trebuie să elaborăm un plan de management al vizitatorilor care să nu afecteze obiectivele de conservare ale ariei protejate și care să respecte valorile de conservare și zona legată de conservare stabilite.

Responsabilul cu managementul vizitatorilor trebuie să obțină informații legate de valorile naturale și culturale de la managerul ariei protejate și de la biolog/ecolog. Dacă informația nu este încă disponibilă responsabilul cu managementul vizitatorilor, în colaborare cu managerul ariei protejate, trebuie să realizeze o evaluare rapidă

pentru a identifica și a sublinia principalele zone și elemente care trebuie protejate, respectiv strict protejate. Acest exercițiu este recomandat să fie realizat sub forma unui seminar cu facilitator, la care să participe toți membrii echipei.

PASUL 6: RESPONSABILUL CU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR ÎMPREUNĂ CU CEALȚI MEMBRI AI ECHIEI ANALIZEAZĂ ZONAREA PENTRU CONSERVARE ȘI ELABOREAZĂ O SCHIȚĂ A TERITORIULUI ARIEI PROTEJATE, TRASÂND GRANIȚELE ARIEI PROTEJATE ȘI ZONELE DE CONSERVARE CONFORM STATUTULUI LOR DE PROTECȚIE. ACEST EXERCITIU POATE FI REALIZAT PE O COALĂ DE FLIPCHART PENTRU A FI VIZUALIZAT DE ÎNTREAGA ECHIPĂ.

B. Analizarea situației curente privind vizitarea

Pentru a asigura o bună înțelegere asupra situației curente responsabilul cu managementul vizitatorilor trebuie să realizeze o analiză a situației curente. Există o varietate de opțiuni pentru realizarea acestei activități: de la o cercetare extensivă cu sprijin suplimentar din partea altor părți interesate (de ex. universități, institute de cercetare, studenți etc.) până la cercetări realizate de angajații ariei protejate prin culegerea datelor relevante, extrapolarea lor și realizarea de estimări și, dacă este cazul, prin cercetări rapide în teren.

Informațiile minime care trebuie culese și analizate pentru a obține o imagine asupra situației actuale sunt:

- cine sunt vizitatorii actuali:
 - de unde provin;
 - cât de mult timp stau;
 - unde se duc în cadrul ariei protejate;
 - ce activități aleg;
 - ce servicii folosesc.
- estimarea impactului vizitatorilor actuali:
 - pozitiv (de ex. cât de mult cheltuie zilnic în medie în cadrul comunității și ce procent din aceste cheltuieli vor rămâne pentru serviciile locale);

– negativ (de ex. presiunea asupra zonei de protecție strictă).

- evaluarea principalelor căi de acces către și în interiorul ariei protejate. Se va verifica dacă aria protejată este deservită de transportul public și în ce măsură acesta este utilizat în prezent.
- realizarea unui inventar al infrastructurii existente pentru vizitatori și turiști.
- realizarea unui inventar și a unei hărți a atracțiilor naturale și culturale și analizarea situației lor actuale privind vizitarea.
- analizarea existenței unei eventuale tendințe în ultimii ani care să afecteze modelul de vizitare și dacă se poate și cauza care stă la baza acesteia (de ex. un nou loc din cadrul ariei protejate a început să fie utilizat intens pentru picnicuri deoarece locul tradițional pentru picnicuri se află în apropierea unei zone cu exploatare forestieră).

PASUL 7: RESPONSABILUL CU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR VA ELABORA O METODOLOGIE DE CULEGERE A DATELOR PENTRU CELE ȘASE PUNCTE DE MAI SUS ȘI SE VA OCUPA DE CULEGEREA DATELOR, ANALIZAREA LOR ȘI ELABORAREA UNUI SCURT RAPORT CARE SĂ FIE PREZENTAT ȘI COMENTAT DE ÎNTREAGA ECHIPĂ.

C. Elaborarea viziunii și obiectivelor PMV

PMV trebuie să se bazeze pe o viziune și un set specific de obiective elaborate de întreaga echipă. Pasul următor este ca acestea să fie dezvoltate de responsabilul cu managementul vizitatorilor sub forma unui set de acțiuni ce pot fi implementate.

Această parte reprezintă un exercițiu de echipă; de aceea este necesar ca echipa să se reunească într-o sesiune de lucru și să parcurgă exercițiile următoare. Dacă resursele permit, sesiunea este recomandat să fie facilitată de o persoană specializată. Exercițiul include două etape:

» a. Analizarea contextului și a potențialului

a.1. Efectuarea unei analize a situației contextuale curente a ariei protejate ca destinație pentru vizitatori (de ex. analiza SWOT, și anume răspunsul la următoarele întrebări: care sunt punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și amenințările);

a.2. Identificarea valorilor speciale ale ariei protejate care o fac să fie deosebită și într-un fel unică în regiune, în țară și în Europa. Identificarea „ofertei unice de vânzare” (USP) a ariei protejate;

a.3. Identificarea segmentelor potențiale de vizitatori care ar putea fi atrași de aria protejată, inclusiv cei actuali și în plus alți vizitatori care se consideră, din diferite motive, că este important să fie atrași în viitor.

» b. Elaborarea viziunii și obiectivelor

b.1. Elaborarea declarației privind viziunea PMV care exprimă scenariul ideal către care trebui să tindă aria protejată.

b.2. Pe baza viziunii identificați care sunt obiectivele clare ale PMV și formulați-le conform criteriilor de mai jos:

- **orientate către impact:** ar trebui să reprezinte modificările dorite pentru a atinge ținta;
- **măsurabile:** pot fi definite în relație cu o anumită scară de măsurare standard;
- **limitate în timp:** pot fi atinse într-o anumită perioadă de timp;
- **specifice:** sunt clar definite astfel încât toți cei implicați pot avea o înțelegere similară cu privire la semnificația obiectivului;

- **practice:** pot fi atinse și sunt corelate cu durata de viață a planului (Appleton, 2002).

PASUL 8: RESPONSABILUL CU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR, CU SPRIJINUL MANAGERULUI ARIEI PROTEJATE, VA ORGANIZA UN ATELIER DE LUCRU CU ÎNTREAGA ECHIPĂ PENTRU A ANALIZA CONTEXTUL ȘI POTENȚIALUL ÎN TERMENI DE VIZITARE ȘI PENTRU IDENTIFICAREA VIZIUNII ȘI OBIECTIVELOR ÎN MANAGEMENTUL VIZITATORILOR. RESPONSABILUL CU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR VA FORMULA VIZIUNEA ȘI OBIECTIVELE PENTRU A AJUNGE LA NIȘTE DECLARAȚII CLARE PE CARE SĂ LE ÎMPĂRȚĂȘEASCĂ CU RESTUL ECHIPEI PENTRU A FI ÎMBUNĂȚITE.

D. Definirea zonării pentru recreere în aria protejată.

Acest ghid propune o abordare specifică privind zona în cadrul managementului activităților de recreere. Zonarea pentru activități de recreere se bazează pe oportunitățile de recreere care pot fi exprimate prin trei componente principale: **activități, context și experiență** (Spectrul de oportunități de recreere – ROS).

Zonarea pentru recreere trebuie să corespundă cu zona pentru conservare. Zonarea pentru recreere trebuie realizată doar în acele părți ale ariei protejate unde sunt permise activitățile de recreere conform zonării primare pentru conservare. Zonarea pentru recreere nu trebuie să intre în conflict cu niciunul din obiectivele de conservare. Pentru evitarea neînțelegerilor și a confuziilor se recomandă ca zonele pentru vizitatori să fie denumite diferit față de cele principale, pentru conservare. De ex. poate fi denumită Zonarea pentru Recreere iar zonele pot fi numite Zone R.

Ori de câte ori pot apărea eventuale conflicte între Zonarea pentru Recreere și cea pentru conservare, obiectivele de conservare vor dicta măsurile de management.

Activitățile de recreere în aer liber pot acoperi întreaga paletă, de la activități cu impact redus asupra mediului, cum ar fi drumețiile, admirarea peisajului, urmărirea pășărilor, la activități ce implică o mobilitate ușoară (transport nemotorizat), de exemplu canoe, călărie, mersul pe

bicicletă, până la activități ușor motorizate care să folosească vehicule cu motoare electrice, bărci mici cu motor, și activități motorizate cum ar fi mersul cu vehicule motorizate de teren. Totuși, dat fiind că ne aflăm într-o arie protejată, trebuie acordată o atenție specială acceptării și gestionării unor activități de recreere cu impact ridicat sau mai puțin prietenoase pentru natură.

Contextul va include:

- cadrul natural: gradul de izolare (de ex. izolarea într-o ambianță naturală pură), amplasarea șoselelor sau prezența unor elemente ce țin de alte activități umane;
- cadrul social legat de densitatea vizitatorilor (de la vizitatori solitari până la interacțiunea cu grupuri mari);
- cadrul managerial reflectă dimensiunea și tipul de intervenții sau restricții pe care administratorul sau proprietarul le-au impus în legătură cu acțiunile de management al vizitatorilor.

Aceste componente majore ale Spectrului de oportunități de recreere (ROS) duc la diferite **experiențe de recreere** care pot fi prinse în Zonarea pentru Recreere. Astfel o arie protejată poate cuprinde diferite zone de recreere (zone R), de exemplu de la o zonă naturală izolată, neatinată, o zonă educațională sau o zonă de picnic, până la o zonă unde se pot desfășura activități motorizate ușoare sau o zonă rurală (adaptat după Hubertus Mittman). Fiecare zonă identificată poate cuprinde anumite tipuri de activități și un anumit context care vor genera o anumită experiență predominantă. În Tabelul 1 de mai jos este prezentat un exemplu de zonare pentru recreere:

Tabel 1: Exemplu de zonare pentru recreere și turism

Zona de recreere	Experiență	Activități	Context	Intervenții manageriale generale
Zona R 1	Experiență de descoperire a unui colț de natură liniștită / neatinsă	Drumeții, urmărirea păsărilor, călărie.	Nu există urme ale altor activități umane (de ex. exploatare forestieră, agricultură); se acceptă drumeții pe poteci marcate dar fără să se depășească grupuri mici de turiști.	Infrastructura este extrem de rară, intervențiile umane în situ sunt reduse, controlul fiind exercitat în special din afara sitului, nu se face o publicitate generală pentru zona respectivă, doar sunt direcționați într-acolo turiștii potriviți.
Zona R 2	Experiențe de mișcare în aer liber / sport	Drumeții, cățărare, mersul pe biciclete de munte, rafting, călărie.	Evidența potecilor, diferențiate pe tipuri de persoane care desfășoară activități în aer liber, contact redus și moderat cu alte grupuri.	Există unele structuri ușoare, cabane, adăposturi, panouri informative, sunt prezenți rangeri, controlul este prezent, dar discret.
Zona R 3	Experiențe educaționale	Parcurgerea unor poteci tematice, vizitarea Centrului de Vizitare.	Există unele semne ușoare ale altor activități umane care afectează negativ mesajul educațional, locuri preferate de turiști, mediu natural, intervenții umane acceptate într-o anumită măsură, număr mare de turiști anticipat pentru sezonul de vârf.	Infrastructură ușoară cum ar fi puncte de belvedere cu panouri informative, poteci tematice sau un centru de informare turistică, prezența rangerilor în zonă, controlul este vizibil dar în armonie cu mediul natural.
Zona R 4	Zonă de picnic	Relaxare, picnic	Semne moderate ale altor activități umane, care nu afectează experiența de relaxare, număr mare de vizitatori anticipat în week-endurile însoțite sau în vacanțe.	Infrastructură constând din mese de lemn, panouri informative, prezența rangerilor, elementele de control sunt evidente și prezente în număr mare.
Zona R 5	Zonă unde se desfășoară activități motorizate ușoare.	Drumuri de acces pentru sate sau pentru aprovizionarea cabanelor.	Drumuri neasfaltate sau drumuri înguste pietruite cu limitare de viteză; cadrul peisajului natural sau cultural.	Promovarea ca drumuri de acces dar conform regulilor comunității locale, evitarea aglomerărilor de trafic, prezența rangerilor, control mai intens prin intermediul autorităților locale.
Zona R 6	Zonă rurală	Plimbări, mersul cu trăsură / căruțe, degustări de vinuri.	Peisaj cultural, activități umane tradiționale, posibilitatea de a utiliza servicii turistice suplimentare (de ex. cazare).	Control prin intermediul autorităților locale, centru de informare și alte infrastructuri de informare.

Zonarea pentru recreere trebuie utilizată ca instrument de management pentru recreere. Nu neapărat tot teritoriul ariei protejate trebuie să fie deschis pentru activități de recreere, astfel că acest tip de zonare nu trebuie să acopere întreg teritoriul ariei protejate. Cu toate acestea uneori zonarea pentru recreere trebuie să se extindă în afara granițelor ariei protejate, deoarece utilizatorii sau activitățile pe care le desfășoară sunt legate de aria protejată dar au loc dincolo

de limitele acestora (de ex. o potecă tematică sau o zonă de picnic aflate imediat în afara graniței ariei protejate).

PASUL 9: RESPONSABILUL CU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR TREBUIE SĂ FACILITEZE, ÎN CADRUL UNEI SESIUNI DE LUCRU ÎN ECHIPĂ, CERCETAREA ARIEI PROTEJATE CU PRIVIRE LA ACTIVITĂȚILE DE RECREERE, CONTEXTUL ȘI EXPERIENȚELE DE RECREERE POSIBILE ÎN ARIA PROTEJATĂ ȘI SĂ IDENTIFICE ZONELE DE RECREERE. ACESTE TREBUIE MARCATE PE O SCHIȚĂ/HARTĂ (PE O COALĂ DE FLIPCHART) ȘI ADAPTATE LA SCHIȚA ANTERIOARĂ CU ZONAREA PENTRU CONSERVARE. INTERVENȚIA MANAGERIALĂ GENERALĂ TREBUIE DISCUTATĂ ȘI CONVENITĂ CU ECHIPA PENTRU FIECARE ZONĂ.

E. Transpunerea zonării pentru recreere într-un set de acțiuni operaționale pentru fiecare zonă.

Fiecare Zonă R trebuie să aibă măsuri de management asociate și implementate, definite ca **intervenții manageriale generale**, cu acordul echipei de conducere a AP. Trebuie acordată o atenție deosebită ca aceste intervenții să fie întru totul conforme cu măsurile de management pentru conservare. În Tabelul 6 (Anexa 2) sunt prezentate exemple în acest sens.

După identificarea Zonelor R și a intervențiilor manageriale generale asociate cu acestea, trebuie derulate analize

suplimentare cu privire la interpretare și la infrastructura necesară pentru fiecare zonă astfel încât să fie încurajate experiențele identificate inițial și să fie oferite cele mai bune oportunități de recreere vizitatorilor noștri.

Transpunerea intervențiilor manageriale, a interpretării și a necesarului de infrastructură în acțiuni manageriale concrete pentru fiecare Zonă R va reprezenta planul de acțiuni din cadrul PMV.

Următorul tabel (Tabelul 2) poate fi utilizat ca exemplu de integrare a tuturor informațiilor într-un singur document care prezintă planul de acțiune. Se recomandă ca odată cu fiecare nouă temă identificată și analizată pentru PMV să se revină și această temă să fie integrată în planul de acțiune pentru managementul vizitatorilor și să fie completate informațiile lipsă.

Unele informații privind interpretarea și infrastructura vor fi furnizate într-un capitol ulterior al acestui ghid.

Există o serie de activități care nu sunt specifice pentru o anumită Zonă R ci sunt mai generale (de ex. programul de comunicare cu vizitatorii înainte de sosirea acestora). Astfel acestea nu pot fi asociate cu o zonă specifică ci trebuie tratate separat, de aceea ele sunt prezentate succint într-un tabel separat (a se vedea Tabelul 2).

Tabel 2: Plan de acțiune pentru managementul vizitatorilor

Zona de recreere	Experiența predominantă a vizitatorilor	Obiective manageriale	Tipul de vizitatori		Tipul de infrastructură	Tipul de interpretare	Reguli de vizitare	Măsuri de siguranță
			Actuali	Viitori (doriți)				
Zona R B								
Activități				Indicatori de monitorizare	Resurse		Responsabil	Cadru de timp / indicator
					Financiare	Umane/ altele		
Activitatea B1								
Activitatea B2								
Activitatea B3								
Activitatea B4								
Activitatea B5								
Activitatea B6								

Zona de recreere	Experiența predominantă a vizitatorilor	Obiective manageriale	Tipul de vizitatori		Tipul de infrastructură	Tipul de interpretare	Regulamentul	Măsuri de siguranță
			Actuali	Viitori (doriți)				
Zona R A								
Activități				Indicatori de monitorizare	Resurse		Responsabil	Cadru de timp
					Financiare	Umane/ altele		
Activitatea A1								
Activitatea A2								
Activitatea A3								
Activitatea A4								
Activitatea A5								
Activitatea A6								

Activități aplicabile la întreaga arie protejată	Indicatori de monitorizare	Resurse		Responsabil	Perioada de timp
		Financiare	Umane/ altele		
Activitatea					
Activitatea					
Activitatea					
Activitatea					
Activitatea					

3.3. Comunicarea cu vizitatorii: informarea și interpretarea

În cadrul comunicării cu vizitatorii pot fi evidențiate trei etape diferite:

A. Înainte de sosire – vizitatorii au nevoie de anumite informații de bază (de ex. cum să ajungă acolo, care sunt costurile, facilitățile și activitățile disponibile). Înainte de sosire vizitatorul ar vrea să știe ce se poate face și ce nu se poate face în aria protejată pe care o va vizita. Administrația ariei protejate are responsabilitatea de a crea așteptările potrivite pentru vizitatori.

B. La sosire – odată intrați în aria protejată, nevoile vizitatorilor se schimbă, devenind mai complexe. Ei vor dori să știe mai multe despre facilitățile disponibile, despre activitățile permise și locurile unde se pot desfășura și despre regulile de siguranță.

C. În timpul vizitei – pe măsură ce înțelegerea lor privind aria protejată sporește, vizitatorii manifestă un interes crescut față de mediul natural, de cultura comunităților care locuiesc în cadrul sau în apropierea ariei protejate. Aceasta este cererea la care ar trebui să răspundă *interpretarea*. O interpretare bine planificată ar trebui să ducă la îndeplinirea experiențelor vizitatorilor pentru o varietate mare de persoane.

În timp ce informarea se referă la prezentarea faptelor propriu-zise, **interpretarea** reprezintă mai mult decât atât; trebuie să **provoace** idei, chiar să deschidă oamenilor o nouă înțelegere asupra lucrurilor pe care le-au văzut. Interpretarea îi **pune în legătură** pe oameni cu locul pe care îl vizitează și de multe ori le **revelează** o nouă dimensiune a sitului.

Interpretarea reprezintă un instrument special de comunicare care transmite vizitatorilor și comunității locale înțelegerea elementelor naturale și culturale valoroase ale ariei.

Într-o etapă anterioară (secțiunea 2.2.B) au fost identificate valorile speciale ale ariei protejate, care fac parte din „oferta unică de vânzare” (unique selling proposition – USP) a ariei protejate. Aceste valori reprezintă

ingredientele principale pentru orice plan de interpretare care va fi elaborat în jurul lor.

În esență planificarea interpretativă ajută la eficientizarea comunicării legate de aria protejată. De asemenea arată faptul că ne gândim și la ce se întâmplă în afara ariei protejate, evitând de exemplu situația în care același lucru este spus de două ori (de ex. evitarea potecilor tematice cu aceeași temă în interiorul și în afara ariei protejate). Pentru planificarea interpretării este nevoie să ne gândim la următoarele aspecte:

- de ce vrem să comunicăm cu vizitatorii;
- cine sunt vizitatorii noștri;
- cum arată zona și ce are de oferit;
- ce alte lucruri există în jur;
- ce vrem să spunem despre locul nostru;
- cum și unde vom spune aceste lucruri.

Răspunzând la întrebarea „*cum vom spune aceste lucruri*”, vom alege de fapt **metoda de interpretare** care va fi folosită pentru comunicarea cu vizitatorii. Există două metode de interpretare principale:

Interpretare personală – când comunicarea vine direct de la una sau mai multe persoane prezente (de ex. rangerul, ghidul local etc.). Exemple de interpretare personală includ:

- excursii cu ghid, pe jos sau cu mijloace de transport, printr-un sit sau o regiune;
- vizitarea unor locuri unde oamenii trăiesc sau lucrează, de ex. excursie într-o distilerie de țuică, ziua porților deschise la o fermă;
- urmărirea unor demonstrații practice de meșteșugărit;
- ascultarea unor povestiri – reale sau legende;
- participarea la activități organizate, de ex. a învăța cum să identificăm păsările;
- urmărirea și/sau participarea la spectacole, de ex. o piesă de teatru.

În cele ce urmează sunt prezentate câteva recomandări practice pentru tehnici de interpretare personală (adaptate după Carter, 2001):

Pentru managementul procesului de interpretare:

- ajustați temele de interpretare identificate în planul de interpretare în funcție de audiență;
- instruiți-i pe rangeri sau pe ghizi cel puțin o dată pe an (preferabil la începutul sezonului);
- planificați grupurile pentru excursii cu ghid astfel încât să nu depășească cincisprezece persoane la un ghid.

Pentru activitățile de ghidaj personal:

- vorbiți grupurilor mari, atât în interior cât și în aer liber, fără să strigați;
- atunci când vorbiți unui grup alegeți-vă o poziție bună, în centru, pentru a putea avea contact vizual cu fiecare persoană din grup;
- strângeți mai întâi toți membri grupului și apoi adresați-vă lor cu explicații de interpretare;
- faceți glume și creați o atmosferă relaxantă;
- construiți conexiuni între ceea ce oamenii știu deja și informațiile noi pe care vreți ca ei să le asimileze;
- pregătiți și luați cu dvs. un set de „recuzită” cu care să exemplificați diferite elemente naturale;
- structurați cu grijă expunerea și asigurați o bună programare în timp pentru a obține cel mai bun efect;
- fiți relaxat(ă) în abordarea persoanelor obstrucționiste și a întrebărilor insistente;
- adaptați-vă la diferite categorii de vizitatori, la persoane cu dizabilități și la persoane care nu sunt vorbitori nativi ai limbii respective;
- păstrați-vă calmul în situații de urgență și pregătiți-vă să faceți față unor situații neașteptate, de exemplu rănierea unui vizitator.

Dacă resursele permit, persoanele care se ocupă de interpretarea personalizată ar trebui să urmeze un curs de specialitate. Succesul programelor bazate pe interpretare personală depinde foarte mult de aptitudinile și atitudinea persoanelor care desfășoară această activitate.

PASUL 10: RESPONSABILUL CU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR, ÎMPREUNĂ CU SPECIALISTUL ÎN BIOLOGIE ȘI CU RESPONSABILUL PENTRU RELAȚIILE CU COMUNITATEA VOR IDENTIFICA TEMELE ȘI „POVEȘTILE” PENTRU RANGERI ȘI ALȚI ANGAJAȚI AI PARCULUI, CARE VOR FI TRANSMISE VIZITATORILOR. „POVEȘTILE” TREBUIE SĂ SE BAZEZE PE FAPTE IDENTIFICATE DE PERSONALUL ARIEI PROTEJATE ȘI SE RECOMANDĂ SĂ FIE ACTUALIZATE PERIODIC (ÎN MOD IDEAL O DATĂ LA 6 LUNI) CU INFORMAȚII NOI.

Interpretarea non-personală – situația în care comunicarea nu este transmisă direct de o persoană, cum ar fi:

- trasee tematice;
- panouri informative în aria protejată;
- publicații – broșurile, pliantele, hărțile și buletinele informative legate de un anumit loc pot îndeplini multe cerințe, cum ar fi:
 - promovarea sitului;
 - explicarea ofertei turistice, unde se poate merge și cum se poate fructifica la maximum o vizită;
 - un traseu marcat cu indicatoare – ghidarea vizitatorilor pe un traseu planificat și adăugarea de informații la locurile de popas prevăzute, în plus față de experiențele directe ale vizitatorilor;
 - oferirea de informații de fond precum și stimularea vizitatorilor și explicarea lucrurilor pe care aceștia le văd – un suvenir și în același timp un ghid.

Una din cele mai utilizate tehnici de interpretare non-personală constă în folosirea panourilor de exterior. Astfel prezentăm mai jos câteva recomandări practice privind panourile de exterior, adaptate după Carter, 2001:

- limitați textul la mai puțin de 200 de cuvinte pe panou;
- textul trebuie să fie scris mare, cu literele de cel puțin 8 mm înălțime. Aranjați textul în blocuri sau alegeți doar două sau trei aspecte pe care vreți să le comunicați, și prezentați-le pe acestea pe scurt;
- paragrafele să fie de aprox. 50 de cuvinte; folosiți titluri pentru a atrage atenția și scoateți în evidență ideile principale;
- să aveți mereu în vedere tema atunci când planificați panoul și asigurați-vă că toate cuvintele și imaginile contribuie la dezvoltarea ei;
- gândiți-vă foarte bine cum poate fi exprimat cel mai bine mesajul dvs. – poate că o imagine este mai bună decât cuvintele;
- folosiți ilustrații pentru a prezenta lucrurile pe care oamenii nu le pot vedea, sau pentru a arăta cum erau în trecut;
- nu folosiți ilustrații ca duplicat la ceea ce oamenii pot vedea și singuri, decât dacă doriți să faceți adnotări la o imagine;
- pentru un bun design e nevoie și de spațiu pentru a respira; nu folosiți ilustrații doar pentru a umple spațiul;
- dacă folosiți o hartă, orientați-o în același fel cu imaginea pe care vizitatorii o au în față în acel loc, astfel

încât cei care se uită la hartă să privească în direcția potrivită;

- gândiți-vă de la început la diferitele materiale, modalități de producție și tehnici de tipărire și discutați-le cu producătorii;
- întotdeauna alegeți și verificați culorile în exterior deoarece arată destul de diferit de felul cum arată la interior. Fiți foarte atenți cu utilizarea unui fond alb, poate străluci și poate fi prea vizibil de la depărtare.
- asigurați-vă că cineva va verifica panoul în mod regulat și îl va curăța, repara sau înlocui dacă este necesar;
- nu montați panouri care ascund priveliștea;
- evitați montarea panourilor în bătaia soarelui deoarece în acest fel majoritatea materialelor se vor deteriora mai repede.

Pentru a face mai eficientă comunicarea cu vizitatorii trebuie elaborat un **plan de informare și interpretare**, care să cuprindă mesajele, metodele și canalele (infrastructura) ce vor fi folosite. Planurile de informare și interpretare ar trebui integrate în programele educaționale pentru vizitatori (a se vedea capitolul următor), în planul de management al vizitatorilor și în planul de dezvoltare turistică pentru întreaga regiune.

PASUL 11: IDENTIFICAȚI, PENTRU FIECARE ZONĂ, A TEMELOR DE INTERPRETARE, A METODELOR CE VOR FI FOLOSITE ȘI A INFRASTRUCTURII NECESARE. ÎN TABELUL 3 DE MAI JOS ESTE PREZENTAT UN EXEMPLU ÎN ACEST SENS. INCLUDEȚI INFORMAȚIA DESPRE INTERPRETARE ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR (TABELUL 2).

Tabel 3: Planificarea interpretării pentru diferite zone de recreere

Zona	Teme de interpretare	Metode de interpretare	Aptitudini/ canale/ infrastructură de interpretare necesare
Zona R 1 Experiență de descoperire a unui colț de natură liniștită / neatinsă	Procese naturale; specii arhaice, rolul ariei protejate etc.	Interpretare personală în cadrul unei excursii cu ghid de către un ranger sau program specializat realizat de specialistul în biologie (doar în cazul unor solicitări speciale din partea vizitatorilor);	Nu este nevoie de infrastructură, doar de o bună instruire pentru rangeri și specialistul în biologie cu privire la interpretarea personală.
Zona R 2 Experiențe de mișcare în aer liber / sport	Elemente naturale și culturale specifice de-a lungul traseului; caracteristici fizice legate de traseu.	Interpretare non-personală și, la cerere, excursii cu ghid.	Panouri informative, informații preliminare înainte de începerea excursiei, materiale tipărite (de ex. hărți, broșuri).

3.4. Educare prin utilizarea mesajelor potrivite

Programele educaționale pentru vizitatori trebuie să fie integrate în programul educațional general al ariei protejate. Acesta din urmă include o parte a programului de implicare a comunității, lucrul cu persoanele adulte și cu studenți și școli din regiunea înconjurătoare a ariei protejate, folosind o mare varietate de metode (vizite la școli, includerea unor elemente specifice legate de aria protejată în programele oficiale de educație, inițierea unor activități de voluntariat legate de școli etc.).

Programele educaționale pentru vizitatori au un dublu rol: pe de o parte oferă instrumente suplimentare care să asigure protecția valorilor împreună cu reglementările modului de utilizare a acestora de către vizitatori și cu eforturile întreprinse de managementul ariei, iar pe de altă parte sporesc calitatea experiențelor de recreere

(Marion, 2007).

Calitatea activităților de recreere poate fi îmbogățită dacă o vacanță în aer liber reușește să devină o experiență ce implică procesul de învățare ce presupune transferul de cunoștințe de la aria protejată către vizitatori și stimularea emoțiilor și a sentimentelor. Dacă aria protejată reușește să ofere vizitatorului o experiență educațională de calitate, cresc șansele ca vizitatorii să devină apărătorii ariei protejate pe termen lung.

Există diferite instrumente disponibile pentru dezvoltarea unor astfel de experiențe de învățare: trasee tematice, excursii cu ghid, vizitarea centrului de vizitare sau citirea informațiilor on-line cu privire la aria protejată.

Un program educațional trebuie să conducă audiența printr-un proces extins pentru a atinge și în final a influența atitudinea vizitatorilor sau chiar a influența comportamentul vizitatorilor în sensul evitării/ reducerii impactului asupra ariei protejate. Un astfel de program are la bază unul sau mai multe mesaje care pot fi utilizate. Prezentăm în continuare cele șapte etape menționate de Marion (2007):

- **expunerea:** vizitatorul este expus la un mesaj educațional;
- **atenția:** vizitatorul prelucrează mesajul;
- **înțelegerea:** mesajul este înțeles;
- **acceptarea:** vizitatorul acceptă mesajul și își schimbă atitudinea;
- **însușire:** vizitatorul își însușește mesajul și atitudinea;
- **comportament:** vizitatorul se comportă conform noii atitudini;

- **evitarea/ reducerea impactului:** Impacturile legate de resurse sau de experiențe sunt evitate sau reduse.

Având în vedere un astfel de proces care începe cu transmiterea unui mesaj și ajunge până la urmă la schimbarea atitudinii și comportamentului vizitatorilor, este de subliniat că trebuie să investim multă pricepere și efort și să avem răbdare, deoarece uneori durează mult până când putem vedea vreun rezultat.

PASUL 12: IDENTIFICAREA PRINCIPALELOR MESAJE CARE VOR FI INCLUSE ÎNTR-UN PROGRAM EDUCAȚIONAL PENTRU VIZITATORI ȘI ASOCIEREA ACESTORA CU INSTRUMENTELE CE VOR FI UTILIZATE PENTRU A TRANSMITE MESAJELE CĂTRE VIZITATORI, CONFORM EXEMPLULUI DE MAI JOS (TABELUL 4):

Tabel 4: Mesaje educaționale

Mesaj	Instrument
"Luați" flori acasă doar în fotografii (mesajul ascuns fiind „nu rupeți flori sălbatice pe traseu”).	Panouri informative; informații transmise de ghid.
Faceți focul doar în locurile permise.	Panouri informative; patrulă de rangeri și discuții cu vizitatorii.
Liliecii hibernează iarna și nu trebuie să fie deranjați deoarece ar putea să nu supraviețuiască pe durata întregului sezon rece.	Prezentări în școlile din cadrul comunității; o încăpere a centrului de vizitare dedicată liliecilor.

3.5. Reglementarea utilizării ariei protejate de către vizitatori; reguli pentru vizitatori

Reglementarea utilizării ariei protejate de către vizitatori este unul din instrumentele principale de aplicare în teren a managementului vizitatorilor. Aceasta constă în setul de reguli care trebuie respectate fie de către vizitatori, fie de către tur-operatorii care organizează activități pentru vizitatori. Există trei variante principale pentru reglementarea activităților vizitatorilor: reglementare directă, măsuri directe și măsuri indirecte (Eagles, 2002).

Reglementările directe asupra comportamentului vizitatorilor se bazează pe aplicarea legii. Pentru aceasta este necesar să existe puterea legală de a implementa

reglementările și de a aplica amenzi adecvate. Dacă aplicarea legii este slabă sau inexistentă, managementul ariei protejate nu va avea credibilitatea necesară și va fi perceput ca o administrație fără putere. Se recomandă să existe mai bine o serie de reglementări mai puțin restrictive dar aplicabile, decât unele foarte restrictive dar care să nu fie aplicate. Reglementările directe trebuie adoptate ca document separat (regulile de vizitare a ariei protejate), dar trebuie de asemenea să fie prezentate clar în planul de management al ariei protejate dacă regulile de vizitare nu fac parte din planul de management.

Măsurile directe se bazează mai puțin pe aplicarea măsurilor legale și mai mult pe îndrumarea vizitatorilor și tur-operatorilor în direcțiile dorite. Rețeaua de trasee reprezintă de multe ori o măsură directă dacă este bine gestionată și comunicată utilizatorilor: scheme grafice diferite care indică grade de dificultate diferite, indicatoare care îi pot îndruma pe vizitatori către obiectivele

dorite, ocolind zonele mai sensibile de conservare. Un alt exemplu de măsuri directe constă într-un set de măsuri voluntare elaborate/agreate împreună cu tur-operatorii în scopul utilizării unei anumite zone sau a întregii arii protejate într-un mod responsabil. Aplicând aceste măsuri voluntare operatorii pot obține un certificat (o etichetă verde) care îi va asigura pe clienții lor că operatorii respectă și contribuie la politica de conservare a naturii din aria protejată.

Măsurile indirecte includ toate tehnicile de conștientizare a vizitatorilor care însă lasă la latitudinea acestora decizia privind modul în care vor acționa. Tehnicile utilizate ca măsuri indirecte se bazează pe informare, interpretare și succesul ofertei de experiențe de învățare care să determine comportamentul dorit al vizitatorilor. Măsurile indirecte depind de tur-operatori, de nivelul general de educație și de alte caracteristici ale vizitatorilor, precum și de selectarea canalelor de comunicare corespunzătoare pentru anumite mesaje.

Conform zonării pentru recreere, pentru fiecare zonă trebuie adoptată o combinație de reglementări directe, măsuri directe și măsuri indirecte. Pentru utilizarea în teren, reglementările și măsurile sunt transpuse într-un set de reguli de vizitare (un cod de conduită) care poate fi:

- A. aplicat prin lege (reglementare directă);
- B. adoptat voluntar printr-o schemă de certificare (măsură directoare);
- C. comunicat printr-un program de interpretare (măsură indirectă).

În Anexa 1 sunt prezentate trei exemple de coduri de conduită.

PASUL 13: LUÂND ÎN CONSIDERARE INTERVENȚIILE MANAGERIALE GENERALE ȘI PRINCIPALUL OBIECTIV RECREAȚIONAL AL FIECĂREI ZONE, ALEGEȚI TIPUL POTRIVIT DE REGLEMENTĂRI ȘI/SAU DE MĂSURI CARE TREBUIE IMPLEMENTATE ÎN FIECARE ZONĂ ȘI ELABORAȚI CODUL DE CONDUITĂ SPECIFIC PENTRU FIECARE ZONĂ. ÎNCORPORAȚI ACȚIUNILE SPECIFICE PENTRU IMPLEMENTAREA ACESTOR REGLEMENTĂRI ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.6. Infrastructură, facilități pentru vizitatori și servicii:

În acest capitol sunt descrise tipurile de elemente de infrastructură, facilități și servicii pentru vizitatori care pot fi luate în considerare pentru managementul vizitatorilor.

3.6.1. REȚEAUA DE TRASEE¹

Se întâmplă destul de des ca sistemul de poteci și trasee existente înainte ca zona să devină o arie protejată să fie preluat de administrația ariei protejate și astfel să nu se creeze un concept nou pentru rețeaua de trasee în aria protejată nou înființată. De aceea evaluarea traseelor

1) Adaptat după E.T.E, Trail planning guide (Ghid pentru planificarea traseelor), 2006

existente și planificarea unor noi trasee trebuie să țină cont de întreaga rețea de trasee din zonă. La evaluarea traseelor fiecare traseu trebuie să fie analizat în funcție de următoarele aspecte:

- frecvența, numărul și tipul de utilizatori;
- valoarea estetică (varietatea) peisajului;
- importanța traseului legată de accesul la un anumit loc (de ex. o cabană, un traseu de cățărare, un sat etc.);
- starea actuală a traseului (suprafața, lățimea, coridorul de vegetație, eroziunea);
- designul și conținutul informației și interpretării;
- impactul negativ asupra habitatului natural și a obiectivelor de conservare;
- acceptarea la nivel local;
- evaluarea cadrului legal (proprietatea asupra terenului, reglementări la nivel regional și național).

După evaluarea fiecărui traseu poate fi elaborat raportul privind rețeaua de trasee, care va identifica o serie de acțiuni ce trebuie întreprinse pentru a gestiona traseele, cum ar fi: lucrări de întreținere, actualizarea informației și a sistemului de interpretare de pe trasee sau în legătură cu acestea, deschiderea unor trasee noi, sau chiar închiderea temporară sau definitivă a accesului la unele trasee care traversează zone sensibile.

Pentru planificarea întregii rețele de trasee este recomandat să se adopte următoarele practici:

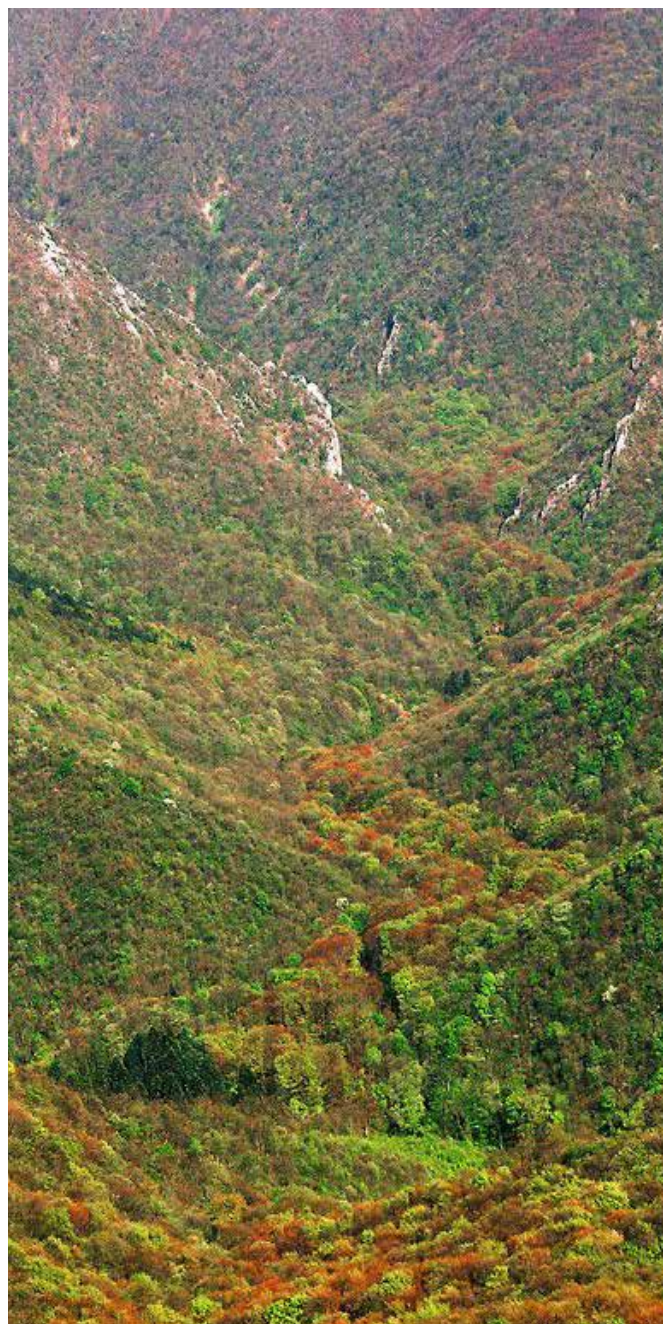
- folosiți unele zone cu habitate ale unor specii atrăgătoare care sunt ușor accesibile și pot servi ca modele de observare, astfel încât alte habitate să poată fi lăsate netulburate;
- când evaluați și planificați traseele luați în considerare planificarea unor parcări, grupuri sanitare, locuri de odihnă de-a lungul traseelor, a unor locuri de campare permise;
- traseele, ca și orice alte elemente de infrastructură cum ar fi parcări, locuri de odihnă și grupuri sanitare nu trebuie să fie amplasate prea aproape de habitatele sensibile;
- densitatea traseelor într-o arie protejată trebuie să fie de asemenea luată în considerare. Trebuie lăsat loc suficient între trasee pentru a permite existența unor habitate netulburate. Distanța dintre trasee ar trebui să fie de cel puțin 1 – 1,5 km, în funcție de caracteristicile teritoriului;
- pentru planificare, întreținere și construirea de trasee noi se recomandă consultarea și cooperarea cu factorii locali și regionali, cum ar fi: autoritățile locale sau reprezentanții acestora (de ex. echipele de salvamont), ONG-urile interesate la nivel local sau regional;

- numărul și accesibilitatea traseelor tematice, a potecilor de drumeții etc. ar trebui să fie definite pentru întreaga rețea de trasee ținând cont de numărul de vizitatori și de diferite grupuri de utilizatori (de ex. ar trebui să fie disponibile și trasee mai ușoare dacă unul din grupurile de utilizatori îl reprezintă familiile);
- realizarea de legături cu alte trasee de drumeție ce vin și pleacă dinspre și înspre alte zone.

În cele ce urmează sunt enumerate unele recomandări specifice pentru proiectarea și construcția de trasee:

- alegeți structura potrivită pentru traseu în funcție de nevoile vizitatorilor și de relief și caracteristicile naturale existente de-a lungul traseului (de ex. liniar, în formă de buclă, de satelit etc.);
- căutați puncte de belvedere potrivite și proiectați-le în conformitate cu tipul de utilizatori și forma de relief;
- evitați locurile problematice, cum ar fi:
 - locuri cu eroziune: dacă nu se pot evita, luați măsuri de reducere a riscurilor pentru vizitatori sau de asigurare a calității traseului pe termen lung (de ex. drenarea apelor pluviale în afara traseului);
 - cursuri de apă, lacuri, mlaștini: dacă este absolut necesar să fie traversate cursuri de apă sau zone mlaștinoase, trebuie montate podețe și platforme din lemn deasupra nivelului apei, ținând cont și de potențiale inundații;
 - pante abrupte: ar trebui evitate porțiunile de urcuș sau coborâș abrupt. Dacă pantele abrupte nu pot fi evitate, se vor folosi serpentine sau scări.
- selectați punctele de pornire și de sosire potrivite, cu suprafețe plane, cu loc suficient de întâlnire unde să se poată aștepta să se adune întregul grup; căutați un loc sigur în ceea ce privește traficul și alte activități și care să ofere o ambianță plăcută ca și peisaj, vegetație și liniște;
- luați în considerare lungimea și lățimea potrivită a traseului: în general traseele trebuie să aibă cel puțin 0,5 până la 1,5 m lățime. Pentru plimbările de plăcere și în locurile cu porțiuni abrupte sunt necesare lățimi de 1,5 – 2,5 m;
- alegeți un echilibru potrivit al pantelor, evitând porțiunile foarte abrupte. Astfel se vor evita coborâșurile și urcușurile abrupte și riscul de eroziune cauzate de șiroirea de apă;
 - limitele preferabile ale pantelor: între 0 - 5%;
 - panta susținută maximă: 12%;

- panta maximă pe distanțe scurte: 20% pe o lungime de max. 30 m;
- curățați doar atâta vegetație cât este necesar pentru a permite deplasarea pe potecă, în funcție de tipul de utilizatori. Lățimea potecii variază în funcție de tipul și frecvența utilizării. Lățimea zonei de curățare a vegetației în general este de aproximativ 1 m de-a lungul potecii. În ariile protejate unde arborii căzuți rămân la sol trebuie tăiat parțial sau integral doar fragmentul de trunchi care se află pe potecă, permițându-le vizitatorilor, pe cât posibil, să simtă că se află într-o zonă naturală (negospodărită). Vegetația se îndepărtează până la o înălțime de cel puțin 2 m pentru mersul pe jos și 2,5 – 3,5 m pentru traseele de bicicletă;

- folosiți materiale naturale dacă este posibil, atât pentru suprafețe cât și pentru infrastructură (de ex. poduri, scări, bariere etc.);
- folosiți mici bariere naturale sau semne pentru a preveni apariția scurtăturilor la intersecții de poteci sau pe potecilele ce șerpuiesc;
- asigurați infrastructura corespunzătoare (izvoare cu apă potabilă, instalații sanitare, bănci, măsuri de siguranță), având grijă totuși să nu se afecteze sentimentul de zonă naturală (de ex. în Zonele R 1 din Tabelul 2);
- evitați amplasarea de coșuri de gunoi de-a lungul traseelor, încurajați un comportament de tip „nu lăsați nicio urmă”;
- evitați tulburarea și impactul negativ asupra mediului în timp ce lucrați la traseu.

În general, cu cât traseele sunt mai atractive și mai bine gestionate, cu atât vor reuși mai bine să îi facă pe vizitatori să rămână pe traseu și să nu se îndrepte spre zonele mai sensibile, îndeplinind astfel unul din obiectivele managementului vizitatorilor.

PASUL 14: EFECTUAȚI O EVALUARE A REȚELEI DE TRASEE ȘI IDENTIFICAȚI ACȚIUNILE NECESARE PENTRU GESTIONAREA TRASEELOR. VERIFICAȚI DACĂ ACȚIUNILE PENTRU FIECARE TRASEU CORESPUND CU OBIECTIVELE MANAGERIALE GENERALE ALE ZONEI ÎN CARE SE AFLĂ TRASEUL. INTEGRAȚI ACȚIUNILE SPECIFICE PENTRU FIECARE TRASEU ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.6.2. TRASEELE TEMATICE²

Traseul tematic reprezintă un instrument de comunicare care poate fi folosit de administrația ariei protejate în special pentru locurile cele mai atractive, unde pot fi îndrumați un număr mai mare de vizitatori. Traseul tematic este o potecă anumită care asigură interpretarea informațiilor și oferă posibilitatea unei experiențe de învățare în aer liber. În general un traseu tematic oferă oportunitatea unei excursii ghidate fără a fi neapărat necesară prezența fizică a unui ghid (ranger).

Traseul tematic trebuie să ofere mai mult decât informații, implicându-l pe utilizator într-un proces interactiv de a afla mai multe despre locul respectiv și de a trăi o experiență legată de natură și de cultura locală. Metodele de comunicare folosite de un traseu tematic pot fi o combinație între:

- **comunicare descriptivă** (de ex. text, grafică, tabele, diagrame și imagini);
- **comunicare interactivă** (stimulează un mod activ de învățare și îi ajută pe vizitatori să descopere singuri anumite lucruri);
- **comunicare senzorială** (încorporează simțurile vizitatorilor: vedere, auz, miros, gust și pipăit).

Traseele tematice au o serie de trăsături bine puse la punct, pe baza unui volum considerabil de informații. Ele folosesc în mod normal una sau o combinație de infrastructuri de interpretare cum ar fi: panouri informative,

²) Adaptat după Carter, 2001 și Asociația de Ecoturism din România, 2009

stâlpi numerotați cu informații în broșuri asociate cu traseul, puncte de informare interactivă sau puncte de informare senzorială. Traseele tematice pot oferi informații cu privire la o mare varietate de subiecte (natură, istoria civilizației, folclor etc.). Subiectele de interpretare trebuie să respecte câteva reguli:

- să selecteze și să se focalizeze asupra anumitor aspecte ale sitului – transformarea acestora în trăsături principale;
- să fie de interes pentru o multitudine de persoane (dacă nu este în plan să se adreseze unei audiențe speciale);
- să se adreseze atât adulților cât și copiilor;
- să poată fi înțelese și în lipsa unor cunoștințe preliminare;
- să se adreseze vizitatorului în mod personal;
- să aibă un nume semnificativ.

Un traseu tematic merită o atenție deosebită în ceea ce privește planificarea, deoarece este mult mai mult decât un simplu traseu. Pașii principali în proiectarea unui traseu tematic sunt următorii:

- găsiți o locație bună – ușor accesibilă, aflată în apropierea unui loc unde oamenii pot ajunge ușor, inclusiv grupurile de elevi în excursii organizate;
- planificați configurația conform temei generale a traseului și obiectivului său;
- elaborați un plan detaliat de interpretare: identificați toate punctele de interpretare de-a lungul traseului, subiectul principal al fiecărei opriri, tipul de activități necesare pentru creșterea calității suprafeței, configurației și coridorului de vegetație;

- alegeți tipul de infrastructură, materiale și calculați costurile;
- elaborați conținutul panourilor informative, designul acestora și metodele suplimentare interactive sau chiar senzoriale ce vor fi utilizate,
- începeți etapa de construcție pregătind designul, infrastructura și când sunt gata instalați-le în teren.

Totuși în unele situații speciale un traseu tematic poate face doar obiectul tehnicilor de interpretare personală, fără instalarea niciunui element de infrastructură în teren. Rangerul sau orice alt angajat al ariei protejate instruit corespunzător poate conduce grupuri și poate folosi materialele de interpretare existente care vor fi aduse și preluate de către ranger. Materialele de interpretare vor consta într-un set de „recuzite” prin care să se exemplifice diferite caracteristici naturale, cum ar fi hărți, desene, jucării, mostre/bucăți de materiale naturale etc.

Deoarece un traseu tematic reprezintă „cartea de vizită” a unei arii protejate, trebuie acordată o mare atenție gestionării și întreținerii acestuia. De aceea trebuie luate măsuri de întreținere de rutină, cum ar fi:

- îndepărtarea gunoiului;
- controlarea buruienilor și a prafului;
- curățarea de arbori și de tufișuri;
- reparații minore ale indicatoarelor și construcțiilor;

iar unele măsuri de întreținere pentru remediere necesită o planificare suplimentară:

- întreținerea sistemelor de scurgere;

- curățarea semnificativă a arborilor;
- repararea / înlocuirea construcțiilor și a semnelor indicatoare;
- refacerea suprafeței traseului.

Întregul proces de creare a conceptului până la instalarea infrastructurii traseului tematic reprezintă o activitate de echipă și trebuie efectuat ca un exercițiu de lucru în grup.

PASUL 15: PLANIFICAȚI TRASEELE TEMATICE NECESARE, STABILIȚI LOCUL ȘI CONFIGURAȚIA LOR ȘI SELECTAȚI PRINCIPALELE TEME CE VOR FI INTERPRETATE CONFORM OBIECTIVELOR MANAGERIALE GENERALE ALE ZONEI ÎN CARE SE AFLĂ TRASEUL. INTEGRAȚI ACȚIUNILE SPECIFICE LEGATE DE FIECARE TRASEU TEMATIC ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.7. Structurile de servicii

3.7.1. PARCĂRI

Spațiile de parcare – după evaluarea întregii arii protejate din punctul de vedere al vizitatorilor, putem determina care sunt intrările ce vor fi cel mai probabil utilizate pentru transportul auto și care sunt locurile ce vor fi probabil folosite cel mai mult ca zone de parcare. Dacă neglijăm planificarea și construirea de locuri de parcare pot apărea probleme ce ar putea genera situații neplăcute, cum ar fi poluarea, blocarea accesului pentru localnici sau pentru activități de întreținere și blocaje de trafic care îi vor face pe vizitatori să piardă din timpul prețios de recreere, sau chiar să evite vizitarea unei zone.

La planificarea, proiectarea și construirea zonelor de parcare trebuie avute în vedere următoarele aspecte:

A. Locul trebuie să fie potrivit pentru accesul la obiectivele de vizitare (de ex. capetele traseelor, centrele de vizitare).

Este de așteptat ca centrele de vizitare și într-o anumită măsură și potecile tematice să fie frecventate și de persoane cu nevoi speciale, de aceea trebuie avut în vedere proiectarea adecvată și pentru această categorie; se va efectua o evaluare rapidă a riscului la alegerea unui loc

pentru zonele de parcare cu privire la:

- gradul de siguranță pentru vehicule – din punctul de vedere al pericolelor naturale sau al acțiunilor umane – evitați locurile unde există un risc mai mare de prăbușire a unor stânci sau arbori și asigurați-vă de sprijinul autorităților locale prin acțiuni prompte în cazul probabilității furtului de mașini;
- gradul de siguranță pentru accesul pe jos către obiectul de vizitat după parcare mașinii – evitați locurile care îi obligă pe vizitatori să meargă de-a lungul drumurilor publice sau să le traverseze, acesta reprezintă un risc mai mare de accidente, cu atât mai mult cu cât copiii fac parte de multe ori din grupurile de vizitatori.

B. Proprietatea asupra terenului ar putea fi una din problemele majore în alegerea unui loc bun pentru parcare. Înainte de a trece la planificarea mai detaliată trebuie verificată proprietatea asupra terenului. De aceea este necesară cooperarea cu administrația locală pentru identificarea potențialelor locuri de parcare. Zona de parcare poate reprezenta și o oportunitate pentru întreprinzătorii locali de a obține venituri.

C. Dimensiunea este importantă, dimensionarea unei zone de parcare trebuie făcută în funcție de doi factori principali: estimarea numărului de mașini și autobuze într-o zi aglomerată și durata parcării corelată cu

frecvența anticipată a utilizatorilor parcării – pentru parcare a unui centru de vizitare luați în considerare o medie de două autobuze și mai multe autoturisme care sosesc în același timp și proiectați o parcare în care acestea să poată face manevre și să poată întoarce.

D. Reducerea impactului se poate obține prin alegerea unei suprafețe naturale pentru zona de parcare, cum ar fi pietrișul și prin integrarea parcării în peisaj cu ajutorul unor perdele de vegetație formate exclusiv din specii autohtone.

La proiectarea locurilor de parcare administrația trebuie să ia în considerare faptul că experiența de vizitare a oaspeților începe în acel loc. De aceea sunt necesare eforturi suplimentare pentru construirea și gestionarea corespunzătoare a parcării și pentru asigurarea unor servicii suplimentare în zona de parcare, cum ar fi informare și interpretare, accesul la toalete, apă potabilă (unde acest lucru este posibil).

PASUL 16: PLANIFICAȚI CERINȚELE PENTRU ZONELE DE PARCARE, LOCUL LOR, DIMENSIUNEA ȘI TEHNICILE DE PROIECTARE. INTEGRAȚI ACȚIUNILE SPECIFICE PENTRU ZONELE DE PARCARE ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.7.2. IZVOARE CU APĂ POTABILĂ ȘI GRUPURI SANITARE

Izvoarele cu apă potabilă este recomandat să fie marcate pe trasee și întreținute în măsura în care este posibil și amplasate semne la intrarea în trasee și de-a lungul acestora cu privire la prezența apei potabile.

Grupurile sanitare este recomandat să fie prezente în toate locurile de parcare, zonele de campare și zonele de acces pe trasee. Aceste grupuri sanitare trebuie amplasate în așa fel încât să fie minimizate costurile și timpul de întreținere și să folosească tehnici prietenoase pentru mediu. Instalațiile sanitare vor fi amplasate și proiectate conform categoriilor de utilizatori anticipate și a numărului estimat al acestora (de ex. grupurile sanitare vor fi proiectate încât să fie accesibile și persoanelor cu nevoi speciale). Trebuie luate măsuri speciale pentru a evita orice poluare a zonelor din jur sau a apei subterane și a solului.

PASUL 17: PLANIFICAȚI CERINȚELE PENTRU GRUPURILE SANITARE ȘI OPȚIUNILE PENTRU SURSELE DE APĂ POTABILĂ. ELABORAȚI SOLUȚIA DE CONSTRUCȚIE PENTRU GRUPURILE SANITARE ASTFEL ÎNCÂT SĂ NU FIE POLUAT MEDIUL NATURAL. INTEGRAȚI ACȚIUNILE SPECIFICE DE CONSTRUIRE ȘI GESTIONARE A GRUPURILOR SANITARE ȘI A SURSELOR DE APĂ POTABILĂ ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.8. Centrele de vizitare

Centrele de vizitare pot oferi o experiență de învățare privind aria protejată și pot veni și ele în sprijinul dezvoltării turistice și educației în regiune. Există trei pași principali în planificarea unui centru de vizitare:

A. Alegerea amplasamentului – trebuie efectuate analize speciale privind posibilele amplasamente, ținând cont de faptul că centrul de vizitare trebuie să fie accesibil cu mijloace auto, cu bicicleta, pe jos și/sau cu transportul public. Analizele trebuie să includă evaluarea fluxului de turiști: amplasarea centrului pe un drum de acces existent folosit de vizitatori sau devierea fluxului către locul planificat de noi. Pentru a lua decizia finală trebuie evaluate diferite opțiuni privind amplasamentul în funcție de avantajele și dezavantajele acestora. Implicarea partenerilor locali (de ex. autoritățile) este esențială pentru a avea o imagine clară despre proprietatea terenurilor și eventualele clădiri disponibile care ar putea fi adaptate pentru a îndeplini funcțiile unui centru de vizitare. Adaptarea unei clădiri existente ar putea aduce economii importante de resurse dacă amplasarea clădirii este potrivită, costurile de renovare sunt acceptabile iar dreptul de utilizare este asigurat pe termen lung.

B. Definirea funcțiilor – trebuie să definim de la bun început ce funcții dorim să îndeplinească centrul de

vizitare. Există o mare varietate de funcții posibile, cum ar fi:

- asigură interpretarea pe tot parcursul anului, indiferent de vreme;
- asigură un instrument pentru conservarea naturii prin crearea unui punct de atracție tip *honeypot*, care atrage un număr mare de turiști într-o anumită zonă și reduce presiunea de vizitare asupra altor zone;
- oferă programe educaționale pentru populația locală și pentru oaspeți;
- stimulează simțul de proprietate al comunităților locale pentru centrul lor de vizitare și pentru aria protejată;
- stimulează dezvoltarea sustenabilă a turismului în regiune;
- oferă oportunități de locuri de muncă pentru populația locală fie direct (de ex. angajarea de persoane de pe plan local pentru administrarea centrului), fie indirect (de ex. oferirea de informații privind ghizii locali și posibilitățile de cazare în zonă);
- generează venituri pentru aria protejată;
- stimulează generarea de venituri pentru comunitatea locală (de ex. spațiu de închiriere pentru o companie locală care să ofere ceai, cafea și alimente produse local).

C. Definirea temelor de interpretare – un centru nu poate spune totul despre aria protejată, de aceea este important să fie planificată selectarea temelor principale pentru a transmite vizitatorilor un mesaj coerent până la sfârșitul vizitei lor la centru. Ca orice mijloc de interpretare centrul de vizitare trebuie să creeze și să spună o „poveste” despre aria protejată sau foarte relevantă pentru aceasta. Astfel temele trebuie să fie legate una de alta într-o succesiune logică și naturală.

D. Proiectarea master planului pentru centru – după stabilirea unui amplasament și definirea funcțiilor și a temelor de interpretare principale este nevoie să proiectăm un prim master plan al centrului. Acesta va include următoarele aspecte:

- estimarea duratei de vizitare medii dorite, pentru a putea crea un spațiu interior suficient de mare pentru fluxul de turiști;
- adaptarea temelor principale, anticipând tehnicile de interpretare ce vor fi utilizate;
- orientarea clădirii ținând cont de expunerea la soare, astfel încât vizitatorii să se bucure de natura înconjurătoare și să poată ajunge ușor acolo;
- asigurarea de spațiu pentru toate funcțiile identificate, atât la interior cât și la exterior;
- estimarea dimensiunii clădirii și evaluarea costurilor de întreținere;
- includerea unei scurte evaluări a metodelor „verzi” de construcție care ar putea fi utilizate;
- realizarea unui *plan de afaceri* pentru centru, punând în balanță costurile de întreținere și costurile de personal cu eventualele venituri și cu celelalte beneficii ne-financiare.

Planificarea unui centru de vizitare este o activitate de echipă, de aceea trebuie să se implice persoanele interesate din cadrul echipei de administrare. Se recomandă implicarea încă din această etapă a unui specialist în interpretare și centre de vizitare care să faciliteze și să sprijine procesul de planificare. Un centru de vizitare bine planificat va economisi resurse importante în etapa de funcționare.

La planificarea unui centru de vizitare trebuie să nu uităm să răspundem la întrebările cruciale: „*Chiar avem nevoie de un centru de vizitare și avem capacitatea de a-l gestiona?*”. Un centru de vizitare necesită resurse importante (financiare și umane) nu doar pentru a fi construit ci și

pentru a funcționa. Costurile de funcționare pot fi mari și trebuie să facă obiectul unui plan de afaceri pentru a putea fi suportate. Centrul necesită activități permanente de întreținere și investiții continue pentru marketing, management și re-proiectare pentru a putea rămâne atractiv. De aceea, trebuie să ne gândim bine înainte de a lua decizia de a construi un centru de vizitare!

PASUL 18: PLANIFICAȚI CERINȚELE PENTRU CENTRUL DE VIZITARE ȘI IDENTIFICAȚI POSIBILELE AMPLASAMENTE PENTRU VIITORUL CENTRULUI. INCLUDEȚI ACȚIUNILE REFERITOARE LA CENTRU ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.9. Managementul riscului și siguranța vizitatorilor

Managementul riscului este de multe ori neglijat, dar devine critic atunci când apare o problemă și trebuie să reacționăm. În cadrul managementului vizitatorilor riscurile pot fi legate de accidente, evenimente și dezastre naturale, sau alte evenimente cu o cauză incertă sau care nu poate fi anticipată. Managementul riscului presupune identificarea, evaluarea și prioritizarea riscurilor potențiale înainte de apariția evenimentelor neprevăzute. Trebuie să fie urmat de evaluarea economică coordonată a resurselor pentru a minimiza, a monitoriza și a controla probabilitatea și/sau impactul unor evenimente nefericite sau pentru a maximiza eficacitatea intervenției.³

3) adapted from Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Risk_management

Administrațiile ariilor protejate au „obligția de diligență” față de vizitatori. Această obligație poate fi dictată de contracte, de reglementări sau prin efectul legii. Ca *administatori*, ei pot fi răspunzători pentru vătămarile suferite de utilizatorii ariilor protejate dacă nu iau măsurile de protecție rezonabile pentru siguranța acestora. Chiar dacă obligația de diligență față de vizitatori nu este prevăzută în mod explicit în acte legal obligatorii, este totuși responsabilitatea administrațiilor ariilor protejate să asigure ca vizitatorii să nu fie expuși la situații în care există un risc real de vătămare. Dacă din diferite motive nu este posibil managementul riscului, administrațiile ariilor protejate trebuie să asigure cel puțin că vizitatorii sunt avertizați corespunzător cu privire la riscurile potențiale asociate cu o anumită situație sau loc (Buckley, 2001).

Strategiile de gestionare a riscului includ în general diferite metode, cum ar fi:

A. transferul riscurilor către o altă parte

Exemplu: (a) când se organizează acțiuni comune în aria protejată cu o altă entitate, răspunderea pentru riscuri poate fi transferată de la administrație către cealaltă parte prin contractele încheiate; (b) în cazul traseelor în zone montane unde există echipe de salvamont responsabile pentru întreținerea traseelor și acțiunile de salvare a persoanelor vătămate, administratorul ariei protejate poate transfera riscurile parțial sau total către echipa de salvare.

B. Evitarea riscului

Exemplu: gestionarea traseelor în așa fel încât să crească gradul de siguranță. Acest lucru se poate realiza cu ajutorul măsurilor de siguranță necesare (bariere, balustrade, suprafață stabilă etc.) și prin selectarea cu grijă a rutei traseului sau prin oferirea de informații clare despre riscuri și cum se pot evita.

C. Reducerea efectului negativ sau a probabilității riscului

Exemplu: (a) instalarea unor garduri împotriva zăpezii pentru a preveni acumularea de zăpadă și formarea de avalanșe poate reduce probabilitatea apariției avalanșelor într-o anumită zonă; (b) pentru reducerea riscului de avalanșe pe un anumit traseu, administratorul ariei protejate poate solicita producerea în mod artificial a unei avalanșe.

D. Chiar acceptarea unora sau tuturor consecințelor potențiale sau efective ale unui anumit risc

Exemplu: (a) într-o zonă destinată experiențelor legate de natură pură și sălbatică, experiența unui vizitator poate fi influențată negativ dacă zona este înșesată cu infrastructură, de aceea într-o astfel de zonă trebuie să existe mai puține elemente de siguranță și trebuie să ne bazăm într-o anumită măsură pe rațiunea și acceptarea utilizatorului și trebuie acceptat riscul de accidente; (b)

acceptarea unui anumit nivel de risc pentru a putea păstra caracterul nealterat al mediului natural chiar și pe traseele destinate utilizatorilor cu mai puțină experiență (de ex. pe traseele tematice), evitarea amplasării unui număr prea mare de elemente de siguranță pe aceste trasee.

Se recomandă ca administrația ariei protejate să elaboreze o politică în formă scrisă care să includă evaluarea și managementul riscurilor. Echipa de planificare va analiza cu grijă cât de grave ar putea fi pericolele și să determine gradul necesar de măsuri de siguranță. Totuși măsurile adoptate trebuie să fie adaptate la capacitatea vizitatorului și la zonarea pentru recreere.

Câteva măsuri practice posibile sunt menționate mai jos:

- informarea vizitatorilor în legătură cu riscurile și pericolele existente și cu măsurile de precauție pe care trebuie să le ia în timpul vizitării ariei protejate. Acest lucru poate fi făcut fie înainte de vizită (de ex. pe pagina de internet a ariei protejate), fie la începutul programului lor de vizitare a ariei protejate;
- încheierea unei asigurări corespunzătoare de răspundere civilă și solicitarea concesionarilor să încheie la rândul lor astfel de asigurări;
- verificarea periodică a instalațiilor și asigurarea unui standard ridicat de întreținere;
- asigurarea disponibilității și utilizării echipamentelor de siguranță adecvate pentru activitățile desfășurate;
- instruirea angajaților cu privire la măsurile de bază de prim ajutor;

- încheierea unui acord oficial cu echipajele de salvare existente și menținerea unei bune relații de cooperare cu acestea (dincolo de acordul oficial);
- contribuția la menținerea unor puncte de prim ajutor pe teritoriul ariei protejate dacă acestea sunt gestionate de alte entități.

PASUL 19: IDENTIFICAREA RISCURILOR MAJORE LEGATE DE VIZITAREA ARIEI ȘI ELABORAREA MĂSURILOR DE SIGURANȚĂ PENTRU FIECARE ZONĂ ÎN FUNCȚIE DE CATEGORIILE PRINCIPALE DE UTILIZATORI ȘI DE PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE ZONEI. INTEGRAREA ACȚIUNILOR LEGATE DE MĂSURILE DE SIGURANȚĂ SPECIFICE FIECĂREI ZONE DE RECREERE ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.10. Probleme legate de managementul vizitatorilor: impact și soluții

În cele ce urmează sunt prezentate câteva probleme uzuale legate de managementul vizitatorilor și sunt propuse posibile soluții:

A. Deteriorarea traseelor: lărgirea potecilor, formarea de șanțuri, apariția unor scurtături.

Traseele sunt permanent supuse unei presiuni, fie din partea utilizatorilor (de ex. formarea de scurtături care ulterior duc la eroziune) și/sau din partea pericolelor legate de factorii meteo (de ex. șiroirea apei de la furtuni generează eroziune și apariția unor șanțuri adânci).

Soluții: proiectarea inițială adecvată a traseului, inclusiv planificarea unei configurații adecvate, cu pante normale, drenarea apei pluviale și întreținerea pantei corecte a potecii, monitorizarea corespunzătoare și întreținerea periodică. În unele cazuri poate fi necesară închiderea temporară a traseului.

B. Vandalism: deteriorarea indicatoarelor, a panourilor informative și de interpretare, zgârierea sau chiar îndepărtarea unor bucăți din structura panourilor din lemn, a băncilor etc.

Soluții: luarea în considerare încă de la început a riscului de vandalism și producerea structurilor în mai multe exemplare; în cazul în care structurile sunt vandalizate, ele trebuie să fie îndepărtate imediat; monitorizarea în teren de către rangeri; programe educaționale. Un loc curat și bine întreținut are șanse mai mari să fie mai puțin vandalizat.

C. Incendiu: incendiile pot avea două cauze: riscuri naturale (de ex. lovituri de fulger în pădure) sau umane (propagarea de la un foc deschis care a fost abandonat sau aprins într-un loc nesigur).

Soluții: în caz de incendiu pot interveni echipajele de pompieri și rangerii, pe baza politicii de management al riscului și a unui protocol pre-stabilit. Un incendiu provocat de om poate fi evitat prin interzicerea focurilor în alte locuri decât cele special amenajate și în zonele cu risc ridicat de

incendiu. Un rol important în prevenirea incendiilor îl are asigurarea unor programe eficiente de conștientizare și educare pentru localnici și vizitatori.

D. Gunoiul: gunoiul de la vizitatori și cel eliminat necorespunzător de cabane și alte facilități turistice poate atrage animalele sălbatice ducând la modificări în comportamentul acestora, lucru care nu poate fi acceptat într-o arie protejată și poate chiar ridica probleme de siguranță pentru vizitatori în cazul prezenței animalelor sălbatice în zonă. Gunoiul reprezintă o poluare vizuală, reducând dramatic valoarea estetică generală a zonei.

Soluție: în general se recomandă introducerea unei politici bazate pe principiile „ia-ți gunoiul cu tine” sau „nu lăsa nimic în urmă” cu privire la gunoiul lăsat de vizitatori, fără să fie asigurat niciun sistem de colectare în aria protejată, cu excepția locurilor cu vizitare intensivă (de ex. parcările), unde colectarea gunoiului poate fi integrată în sistemul local de management al deșeurilor sau poate fi organizată cu ușurință de către administrația ariei protejate. Îndepărtarea deșeurilor din alte locuri vizitate, dacă este necesar, ar trebui asigurată periodic de angajați sau voluntari. Este mai ușor de asigurat educația și îmbunătățirea comportamentului vizitatorilor într-un mediu curat, decât într-unul plin de gunoaie.

E. Tulburarea animalelor sălbatice:

În general tulburarea animalelor sălbatice este greu de observat de către nespecialiști. Totuși există unele activități care deranjează în mod evident fauna sălbatică și păsările: hrănirea animalelor; zgomotul și în unele cazuri și mirosul sau pășirea în anumite locuri.

Soluții: implementarea unei politici care să nu permită hrănirea animalelor sălbatice și a păsărilor; restricții privind zgomotul și anumite activități; restricții în abordarea zonelor sensitive, cum ar fi lacurile și mlaștinile; semne de avertizare privind riscul de călcare, pe jos sau cu mașina, peste animale sălbatice mici cum ar fi tritoni sau broaște.

PASUL 20: ELABORAREA REGULILOR DE VIZITARE ȘI A MĂSURILOR DE SIGURANȚĂ ȚINÂND CONT DE PROBLEMELE MENȚIONATE MAI SUS ȘI ASOCIEREA ACESTORA CU SOLUȚII POSIBILE PENTRU MINIMIZAREA EFECTULUI LOR. INCLUDEREA LOR ÎN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.11. Activități de recreere adecvate

O arie protejată trebuie să încurajeze acele activități de recreere care au la bază două principii: să aibă un impact scăzut asupra mediului și să nu consume resursele ariei protejate.

Având în vedere aceste două principii, categoria mai largă de activități de recreere nemotorizate (de ex. plimbări, mersul pe bicicletă, mersul cu barca cu vâsle, călăria etc.) sunt potrivite pentru obiectivele generale de recreere ale ariei protejate. Totuși uneori poate fi necesar să se găsească soluții de acceptare a unor activități motorizate cu impact redus în unele zone din cadrul ariei protejate, fie pentru a permite accesul localnicilor în satele lor, fie pentru alte categorii de activități (de ex. exploatare forestieră), sau pentru accesul vizitatorilor mai aproape de obiectivele de recreere. Solicitățile sau utilizarea directă a ariei protejate de către vizitatori care desfășoară o activitate de recreere motorizată pot reprezenta o problemă, fie în mod excepțional (de ex. un concurs off-road care folosește o parte din teritoriul ariei protejate), fie permanent (de ex. traseele folosite de vizitatori pentru a merge cu sănii motorizate). Se recomandă ca accesul pentru activitățile de recreere motorizate să fie limitat în afara granițelor ariei protejate sau să fie delimitate anumite zone în cadrul ariei, cu trasee fixe. În mod cert nu se recomandă amestecarea activităților motorizate cu cele nemotorizate în aceeași zonă.

În concluzie este important să fie definite activitățile permise, respectiv interzise în fiecare zonă de recreere din cadrul ariei protejate, în funcție de tipul de experiențe pe care îl oferă fiecare zonă.

Atunci când se planifică managementul vizitatorilor într-o arie protejată trebuie acordată o atenție deosebită promovării activităților de recreere ce nu consumă resurse. Există dezbateri privind vânătoarea în arii protejate și dacă aceasta ar putea fi considerată o activitate de recreere acceptabilă. Acest manual recomandă considerarea vânătorii ca activitate de management conform planului de management, care însă nu trebuie inclusă printre activitățile de recreere. Cu toate acestea, dacă vânătoarea este permisă, trebuie luate măsuri speciale pentru a evita impactul negativ al vânătorii asupra altor categorii de experiențe în natură și activități cum ar fi plimbările, observarea păsărilor, urmărirea animalelor sălbatice etc.

PASUL 21: ELABORAREA UNEI POLITICI A ARIEI PROTEJATE PRIVIND ACTIVITĂȚILE DE RECREERE PE BAZA LISTEI DE ACTIVITĂȚI PERMISE ÎN FIECARE ZONĂ ȘI IDENTIFICAREA MĂSURILOR NECESARE PENTRU APLICAREA ACESTEI POLITICI ÎN FIECARE ZONĂ.

3.12. Activități comerciale

În general administrația unei arii protejate nu poate recupera costurile operaționale generale printr-o activitate

turistică, deseori nici măcar costurile legate direct de managementul vizitatorilor; totuși unele costuri pot fi recuperate parțial prin intermediul unor activități comerciale derulate direct sau în parteneriat cu localnicii și sectorul privat. Câteva opțiuni de activități comerciale sunt prezentate mai jos:

A. Utilizatorul plătește – administrația ariei protejate trebuie să definească serviciile furnizate în mod gratuit și serviciile pentru care va încasa bani de la utilizatori. Iată câteva opțiuni:

A.1. taxă de intrare – utilizatorul trebuie să plătească pentru accesul în aria protejată, în special pentru utilizarea infrastructurii de vizitare, pentru interpretare și în general pentru ocazia de a trăi o experiență de calitate în aria protejată. Mai jos enumerăm câteva observații legate de introducerea unui sistem de taxe de intrare pentru aria protejată:

- plătind pentru intrare, utilizatorii pot acorda o valoare mai mare locului, devenind conștienți de faptul că se află într-un loc special;
- dreptul liber de a se plimba și accesul liber în natură au o istorie îndelungată, în special în unele culturi din Europa; o taxă de intrare poate fi în conflict cu anumite legi scrise sau cutume, ce poate provoca ostilitate împotriva ariei protejate;
- implementarea, operarea și monitorizarea sistemului de taxe de intrare poate necesita resurse mai mari (financiare și umane) decât sumele colectate. Acest lucru se poate întâmpla mai ales la ariile protejate cu mai multe puncte de intrare.

A.2. programe organizate direct de către administrație, inclusiv ghidaj, interpretare – programe educaționale și posibil organizarea de activități în aer liber; va fi aplicată o taxă pe persoană sau pe grup. Un astfel de mecanism este acceptat în general de vizitatori atunci când costul este clar asociat unui anumit serviciu (Eagles, 2002). Totuși produsul trebuie să fie bine gândit și prețul său trebuie stabilit cu grijă pentru a nu-l pune pe o poziție de concurență neloială cu alte servicii locale similare. Administrațiile ariilor protejate care desfășoară astfel de programe aplică taxe de obicei doar pentru a recupera costurile directe ale programelor, costurile indirecte fiind incluse în bugetul operațional al administrației. De aceea prețul final pentru serviciile oferite de către

administrație poate fi mai mic decât prețul serviciilor similare oferite de companii locale, ceea ce ar putea genera conflicte cu localnicii.

Atunci când administrația ariei protejate derulează programe în mod direct trebuie avut în vedere trei probleme majore:

- responsabilitate și răspundere – administrația are responsabilitate deplină pentru programele organizate;
- autorizații – persoanele implicate în derularea programelor trebuie să aibă autorizații (dacă este cazul) pentru activitățile specifice respective și administrația la rândul ei trebuie să îndeplinească orice alte cerințe legale care ar putea fi necesare;

- aptitudini profesionale – întregul program trebuie să fie de bună calitate pentru a fi competitiv pe piață.

A.3. valoare adăugată pentru programele organizate de tur-operatori, dacă angajații ariei protejate sunt implicați în realizarea unei anumite părți a unui program turistic, oferind ghidaj specializat, prezentări sau alt tip de activități de recreere în cadrul unei secțiuni din programul general. În acest caz va fi aplicată o taxă pe persoană sau pe grup. Avantajul derulării unor astfel de programe este că administrația ariei protejate are mai puține responsabilități legale, administrative și de marketing, astfel că trebuie să aloce mai puține resurse.

A.4. oferirea unor servicii de recreere și turistice suplimentare incluzând cazare, închiriere de biciclete, bărci și alte echipamente. Când se planifică acest gen de activități comerciale următoarele elemente trebuie analizate foarte atent:

- este nevoie de o investiție inițială destul de mare, fie pentru construirea unei clădiri pentru cazare, fie pentru achiziția de diferite echipamente; dacă această investiție provine dintr-o finanțare dintr-un proiect, este posibil să nu fie permisă utilizarea fondurilor în scopuri comerciale;
- gestionarea unei structuri de cazare direct de către angajații ariei protejate ar necesita o serie de aptitudini și cunoștințe speciale, resurse umane, resurse financiare (asigurarea fluxului de trezorerie) pe care administrația

ariei protejate ar trebui să le dobândească;

- astfel de activități comerciale trebuie considerate pur și simplu afaceri, iar veniturile trebuie să acopere toate costurile directe și indirecte și să asigure competitivitatea pe piață, și nu să reprezinte o presiune suplimentară asupra bugetului administrației;
- întreținerea poate necesita resurse considerabile (financiare și umane) care trebuie să fie estimate cu grijă (de ex. costurile de reparație și de înlocuire a bicicletelor); înainte de începerea activității se recomandă efectuarea unei analize cost/ beneficiu.

B. Vânzări – administrația ariei protejate își poate vinde propriile produse cum ar fi: hărți, ghiduri tipărite, cărți poștale și poate re-vinde produse cu un adaos comercial. La planificarea unui program de vânzare de produse ar trebui avute în vedere câteva observații:

- pentru a putea vinde administrația trebuie mai întâi să producă toate aceste bunuri, care de obicei sunt finanțate din fonduri publice sau din diferite fonduri nerambursabile care s-ar putea să nu permită activități comerciale;
- calitatea produselor trebuie să fie cel puțin la fel de bună ca a produselor similare de pe piață;
- vânzarea sau re-vânzarea produselor reprezintă o activitate comercială cu personal de vânzări dedicat, cu un magazin (poate fi și unul virtual), cu un plan de afaceri (cu un flux de trezorerie clar).

C. Închirierea unor spații – în special în centrul de vizitare sau în orice altă structură anumite spații din clădire pot fi închiriate unor întreprinzători pentru a vinde băuturi, produse artisanale, suveniruri etc. La planificarea unei astfel de oportunitate de afaceri se recomandă să aveți în vedere următoarele aspecte:

- căutați un partener local care poate derula o afacere cu produse locale pentru a sprijini comunitatea locală;
- ajutați la crearea unei mărci locale/ regionale care să fie folosită la marketingul produselor vândute în legătură cu aria protejată;
- încurajați-i pe localnici să producă obiecte artisanale și suveniruri pentru magazin și evitați vânzarea de produse internaționale;
- monitorizați calitatea produselor. Un produs de proastă calitate, chiar dacă nu este vândut de administrație, va rămâne asociat cu aria protejată;
- pentru activitățile de catering trebuie respectate reglementările privind igiena.

D. Concesionarea unor servicii pentru vizitatori – unele servicii pot face obiectul unei concesiuni. Administrația ariei protejate poate concesiona diferite activități comerciale dacă legislația națională și planul de management al ariei protejate permit acest lucru. Pot fi concesionate:

- organizarea diverselor activități în aer liber;
- vânzarea de produse în magazinele ariei protejate;

- administrarea locurilor de camping sau a cabanelor.

Concesiunea poate fi o modalitate foarte eficace de a oferi o gamă largă de activități pentru vizitatori, fără a pune un efort suplimentar pe bugetul și personalul ariei protejate. Totodată, gestionarea concesiunilor poate presupune un efort semnificativ din partea administrației ariei protejate, de aceea enumerăm mai jos câteva elemente care să fie luate în considerare atunci când se planifică o procedură de concesiune (Eagles, 2002):

- să aveți în vedere riscul ca firmele concesionare să ignore prevederile contractuale sau chiar să deruleze activități care nu au fost prevăzute în contractele lor. Angajații lor pot să nu aibă instruirea necesară și pot genera probleme, cum ar fi nemulțumirea clienților și daune pentru mediu;
- operatorii privați pot avea o imagine foarte îngustă și pe termen scurt asupra intereselor lor și pot manifesta un interes foarte scăzut pentru sprijinirea altor aspecte ale funcționării parcului, cum ar fi furnizarea de informații exacte, ajutarea vizitatorilor răniți sau oferirea de sprijin în situații de urgență.
- odată instalat un agent economic nesatisfăcător, poate fi foarte dificil să fie reziliată concesiunea. Executarea contractelor de concesiune și urmărire a concesionarilor pot necesita costuri financiare și de timp foarte ridicate din partea administrației parcului.

De aceea concesiunile trebuie să fie bine formulate din punct de vedere legal și să facă obiectul unui contract.

E. Acordarea de certificate – acordarea logo-ului ariei protejate sau unui alt logo specific legat de calitate/certificare pentru anumite servicii certificate care îndeplinesc un anumit nivel de calitate și responsabilitate față de aria protejată și față de mediul natural și socio-cultural. Acordarea logo-ului poate fi asociată cu o taxă care să fie percepută total sau parțial de administrație, în funcție de schema de certificare. Pentru a putea elabora o astfel de schemă de acordare ar trebui luate în considerare câteva aspecte:

- sistemul are nevoie de un set minim de criterii pentru a putea evalua calitatea serviciilor; există deja criterii disponibile pentru servicii de ecoturism la nivel european (<http://www.ecotourism-network.eu>) sau în România (www.eco-romania.ro).
- operarea sistemului de evaluare și acordare a certificării poate solicita eforturi considerabile din partea administrației ariei protejate și ar necesita un parteneriat cu un sistem de certificare;
- venitul generat de un astfel de sistem de certificare este relativ mic și poate să nu acopere costurile de operare a sistemului.

PASUL 22: IDENTIFICAREA ACTIVITĂȚILOR COMERCIALE CARE POT FI DEZVOLTATE DE ARIA PROTEJATĂ, ESTIMAREA COSTURILOR ȘI VENITURILOR ȘI INCLUDEREA ACESTOR ACTIVITĂȚI ÎN LISTA ACTIVITĂȚILOR APLICABILE PENTRU ÎNTREAGA ARIE PROTEJATĂ DIN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

3.13. Monitorizarea și revizuirea Planului.

Monitorizarea este un proces important pentru orice program de management al vizitatorilor. Fără monitorizare administrația ariei protejate nu își poate da seama dacă își atinge obiectivele propuse. Pe de altă parte Planul de Management al Vizitatorilor trebuie să fie un document flexibil care să fie revizuit o dată la doi-trei ani pe baza rezultatelor monitorizării.

Monitorizarea pentru managementul vizitatorilor include două aspecte (Eagles, 2002):

A. Impactul vizitatorilor - impactul de mediu, social și economic trebuie să facă obiectul monitorizării pe baza unei liste prestabilite de indicatori. Monitorizarea pentru evaluarea impactului va acoperi următoarele domenii (Rome, 1999):

- impactul de mediu – asupra ariei protejate și a zonelor înconjurătoare, atât din punct de vedere fizic cât și biologic (ex. în ce măsură animalele sălbatice sunt deranjate de numărul prezent de drumeți);
- impactul privind experiențele sau impactul psihologic – asupra vizitatorilor (ex. în ce măsură vizitatorii resimt sentimentul de *înghesuială* generat de numărul mare de persoane dintr-o zonă);
- impactul economic – asupra comunităților și ariilor protejate (ex. veniturile generate direct și indirect de comunitatea locală generate de vizitatorii ariei protejate; dacă administrația ariei protejate oferă programe comerciale, indicatorii economici trebuie să evalueze dacă programele își ating țintele financiare);
- impactul socio-cultural – asupra comunităților (de obicei prin metode calitative) (ex. numărul de locuri de muncă create direct sau indirect și/sau de persoane din comunitate cu venituri suplimentare ca urmare a existenței ariei protejate);
- impactul infrastructurii – asupra ariilor protejate și a zonelor înconjurătoare (ex. impactul generat de construcțiile de noi clădiri).

B. Calitatea serviciilor și a infrastructurii care presupun satisfacerea nevoilor vizitatorilor, în comparație cu experiențele propuse pe care le oferă aria protejată (ex. în ce măsură vizitatorii au așteptări realiste cu privire la experiențele lor posibile în aria protejată; în ce măsură vizitatorii sunt satisfăcuți de experiența lor în aria protejată).

Pentru a asigura un sistem eficient de monitorizare pentru managementul vizitatorilor trebuie elaborat un plan de monitorizare. În cele ce urmează sunt prezentați câțiva pași pentru elaborarea unui plan de monitorizare:

- planificarea pentru monitorizare;
- elaborarea programului de monitorizare:
 - identificarea indicatorilor ce vor fi monitorizați;
 - selectarea metodelor de măsurare;
 - elaborarea unui plan de monitorizare operațional;
- derularea monitorizării:
 - instruirea angajaților;
 - desfășurarea monitorizării, culegerea, prelucrarea și analiza datelor;
 - raportarea rezultatelor monitorizării;
- evaluarea programului de monitorizare.

După ce avem un sistem coerent de culegere a datelor de monitorizare, procesul de monitorizare poate face parte din activitatea zilnică a angajaților din teren sau poate fi solicitat sprijin suplimentar din partea:

- comunității locale;
- școlilor și universităților locale;
- diverselor ONG-uri;
- tur-operatorilor și vizitatorilor.

PASUL 23: O ECHIPĂ FORMATĂ DIN RESPONSABILUL CU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR, SPECIALISTUL ÎN BIOLOGIE, RESPONSABILUL PENTRU RELAȚIILE CU COMUNITATEA ȘI RANGERI VA ELABORA UN PLAN DE MONITORIZARE ȘI VA ASOCIA FIECĂREI ACȚIUNI DE MONITORIZARE MĂSURI CONCRETE ȘI RESURSE ȘI LE VA INCLUDE ÎN LISTA ACTIVITĂȚILOR APLICABILE PENTRU ÎNTREAGA ARIE PROTEJATĂ DIN PLANUL DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR.

4. TURISMUL ÎN ARII PROTEJATE ȘI ÎN ÎMPREJURIMILE ACESTORA

4.1. Planificarea turistică în regiunea ariilor protejate

După cum s-a precizat în introducerea acestui ghid, dezvoltarea turismului este importantă din perspectiva dezvoltării regionale. Este în avantajul ariei protejate și al comunității locale ca aria protejată să fie poziționată în cadrul strategiei generale de dezvoltare turistică și să fie susținută dezvoltarea durabilă a turismului în întreaga zonă, cu o componentă majoră asigurată de ecoturismul legat de aria protejată.

Pentru planificarea turismului în regiune este necesar să existe o strategie de dezvoltare durabilă a turismului (SDDT). Există trei factori principali implicați în coordonarea elaborării unei astfel de strategii: administrația publică locală, sectorul privat și administrația ariei protejate. Totuși în unele situații administrația ariei protejate poate avea un rol activ în inițierea procesului de

elaborare a unei strategii regionale pentru turism durabil. Administrația ariei protejate este direct interesată să sprijine dezvoltarea durabilă în regiune pentru a asigura mediul natural din cadrul și din jurul ariei protejate și dezvoltarea socială și economică pe termen lung pentru comunitățile locale.

Se recomandă ca Planul de Management al Vizitatorilor (PMV) pentru aria protejată să fie finalizat și disponibil în etapa inițială de elaborare a Strategiei de Dezvoltare Durabilă a Turismului pentru ca planul să poată fi integrat în strategie. Este esențial ca PMV și SDDT să fie elaborate în mod organic: în timp ce obiectul general al PMV este de a asigura un grad ridicat de satisfacție pentru vizitatori, cu un impact redus asupra naturii, SDDT se concentrează mai mult pe dezvoltarea comunităților locale, introducerea sustenabilității în cadrul companiilor locale și sprijinirea conservării naturii și protecției mediului (Tabelul 5).

Tabel 5: Planul de Management al Vizitatorilor și Strategia de Dezvoltare Durabilă a Turismului

	Planul de Management al Vizitatorilor (PMV)	Strategia de Dezvoltare Durabilă a Turismului (SDDT)
Organismul de management	Administrația ariei protejate	Un parteneriat între: companii, administrația publică locală și administrația ariei protejate
Scopul final	Impact scăzut asupra naturii; Nivel ridicat de satisfacție a vizitatorilor.	Afaceri „verzi”; Sprijin pentru comunitățile locale; Sprijin pentru conservarea naturii.
Zona	În special aria protejată și imediata sa vecinătate.	Regiunea ariei protejate (o zonă mai extinsă care include și comunitățile din jurul ariei protejate) care ar putea deveni destinație turistică.

Atunci când managementul vizitatorilor este integrat în activitățile turistice regionale trebuie să luăm în considerare următoarele aspecte:

- tipurile de dezvoltare turistică în interiorul și în jurul ariei protejate trebuie să corespundă cu PMV și să fie elaborate în continuare de SDDT;
- în PMV trebuie să fie oferite oportunități pentru

activități turistice locale la scară mică, care să fie apoi dezvoltate în SDDT;

- acțiunile destinate „managementului verde” al companiilor locale sunt importante ca obiectiv principal al SDDT;
- cadrul pentru parteneriate între agenți economici, administrațiile publice locale și administrația ariei

protejate este foarte important să fie concretizat în mod oficial într-un consiliu pentru turism la nivel regional; parteneriatul va trebui să continue mandatul de implementare a SDDT și să coordoneze în continuare dezvoltarea turismului la nivel regional.

PASUL 24: IDENTIFICAREA PRINCIPALILOR FACTORI CARE AR PUTEA ÎNIIȚIA ȘI DEZVOLTA O STRATEGIE DE DEZVOLTARE DURABILĂ A TURISMULUI PENTRU ÎNTREAGA REGIUNE. CĂUTAȚI DACĂ EXISTĂ VREO ÎNIIȚIATIVĂ DE DEZVOLTARE A UNEI STRATEGII PENTRU TURISM ȘI LANSAȚI IDEEA DE A CREA CADRUL PENTRU O STRATEGIE DE DEZVOLTARE DURABILĂ.

4.2. Marketingul și promovarea turismului

Valoarea adăugată a ariei protejate pentru dezvoltarea regională este vizibilă mai ales prin marketingul turistic. De multe ori consiliile regionale pentru turism și companiile locale folosesc aria protejată ca marcă pentru a ajunge la grupurile lor țintă și a asocia ofertele lor cu un anumit brand.

În general marketingul și promovarea regiunii pentru a atrage mai mulți turiști sunt în responsabilitatea consiliului regional pentru turism. Nu ar trebui să fie responsabilitatea ariei protejate să investească resurse în marketing și promovarea turismului în regiune. Cu toate acestea în

unele situații particulare administrația ariei protejate poate juca un rol central în inițierea și conducerea temporară a planificării pentru dezvoltarea turismului și astfel și a activităților de marketing pentru destinația turistică respectivă. Totuși acest rol trebuie să fie doar temporar și trebuie să fie apoi transferat consiliului pentru turism care are autoritatea de a dezvolta și a face marketing-ul regiunii.

Peste tot în lume ariile protejate reprezintă un capital foarte valoros pentru realizarea unui brand/imagine a destinației turistice. Natura și cultura locală formează o imagine verde a zonei care poate fi folosită mai departe de întreaga destinație. Această imagine poate fi de obicei prelucrată prin marketing, devenind astfel parte din brandul regional. Strategia de Dezvoltare Durabilă a Turismului trebuie să includă un capitol special privind marketingul destinației respective. În cazul dezvoltării turistice a regiunii, aria protejată împreună cu rețeaua de servicii locale și cu administrația locală trebuie să definească conceptul destinației respective. În cadrul acestui concept mai larg rolul ariei protejate va fi de a atrage anumite segmente de piață de clienți care ar putea fi interesați de mediul natural al ariei protejate și de serviciile pe care le oferă. Deși la nivel de destinație este posibil să se identifice o varietate mai mare de turiști care nu sunt neapărat atrași de aria protejată, imaginea generală și elementele specifice ale ariei protejate pot deveni punctul central de imagine al regiunii ca destinație turistică.

O situație specială este cea în care administrația ariei protejate are propriile sale produse și servicii care să fie vândute vizitatorilor și are nevoie de un efort propriu de marketing pentru a atrage clienți. În acest caz aria protejată trebuie să dezvolte unele instrumente specifice de marketing. Varianta de succes ar fi ca produsele și serviciile (dacă există) ale ariei protejate să fie promovate de partenerii locali și de consiliul regional pentru turism.

Mai jos sunt prezentate câteva sugestii pentru instrumentele de marketing:

- dezvoltarea unei rețele de servicii și parteneri ai ariei protejate și crearea unei identități comune pentru aceștia și aria protejată;
- crearea unui site de internet, de marketing turistic pentru regiunea ariei protejate, care să includă și oferta locală de servicii;
- site-ul de marketing poate oferi și servicii de rezervare și vânzări online;
- crearea unei rețele sociale de vizitatori;
- invitarea unor jurnaliști și bloggeri să viziteze zona și

- pregătirea unor programe personalizate pentru aceștia;
- producerea unor materiale tipărite (de ex. broșuri, pliante) și distribuirea acestora la birourile de turism și la structurile de cazare din întreaga regiune;
- participarea la manifestații de turism la nivel regional, național și internațional (în funcție de resursele disponibile).

După cum s-a menționat anterior (în Capitolul 3.1.) companiile locale împreună cu autoritățile locale și cu administrația ariei protejate trebuie să inițieze și să dezvolte Strategia de Dezvoltare Durabilă a Turismului. Pentru marketing cea mai bună abordare pentru SDDT este să țintească segmentele adecvate de populație cărora li s-ar potrivi cel mai bine diferitele experiențe oferite de destinație, împreună cu resursele, serviciile și produsele asociate.

PASUL 25: IDENTIFICAREA ELEMENTELOR DE IMAGINE A ARIEI PROTEJATE PE CARE AȚI DORI SĂ LE INCLUDEȚI ÎN IMAGINEA DE MARKETING A DESTINAȚIEI TURISTICE.

5. CONCLUZII

Administrația ariei protejate este responsabilă pentru primirea vizitatorilor, oferindu-le cele mai bune ocazii de a trăi experiențele dorite atâta timp cât acestea nu intră în conflict cu obiectivele de conservare.

Ariile protejate trebuie să ofere experiențe de înaltă calitate legate de natură care să le deschidă oamenilor gândirea asupra valorilor reale ale zonei. În acest fel aria protejată însăși poate obține o mai bună recunoaștere și un nivel mai bun de protecție atunci când un număr suficient de mare de oameni o vizitează și încep să o aprecieze și poate chiar să întreprindă acțiuni pentru a-i asigura supraviețuirea.

Managementul vizitatorilor reprezintă o componentă esențială pentru înființarea și managementul unei arii protejate. Acest ghid oferă o bază conceptuală pentru

înțelegerea și punerea în practică a managementului vizitatorilor și o bună ocazie pentru a contribui la dezvoltarea durabilă a turismului în regiunea ariei protejate. Ghidul prezintă instrumentele practice și pașii specifici pentru cei care derulează activități de management al vizitatorilor. Unele recomandări pot fi aplicate imediat, iar altele necesită un timp mai lung pentru dezvoltare și implementare. Astfel doar o mică parte din beneficii vor fi evidente imediat; majoritatea vor depinde de un efort continuu de pus timp de mai mulți ani.

De aceea pentru managementul vizitatorilor este nevoie de ținte realiste pe termen scurt și mediu, urmate de acțiuni concrete care vor trebui încadrate în țintele generale pe termen lung care vor asigura cele mai bune șanse pentru ca noi și copiii noștri să ne putem bucura de natura ariei protejate.

ANEXA 1 - EXEMPLE DE CODURI DE CONDUITĂ

» A. Codul de conduită pentru Traseul Monsal

(Sursă: Autoritatea Parcului Național Peak District, Marea Britanie, <http://www.peakdistrict.gov.uk/visiting/cycle/monsaltrail/monsal-trail-code-of-conduct>)

Traseul Monsal a devenit rapid una din cele mai populare poteci fără trafic motorizat din Peak District, care atrage o mare varietate de vizitatori și utilizatori. Traseul reprezintă o potecă montană aflată în proprietate privată, concesionată, pentru drumeți, bicicliști și călăreți, fără ca vreun grup să aibă prioritate față de altul.

Pentru ca traseul să rămână în continuare plăcut pentru toți vă rugăm să-i respectați pe ceilalți utilizatori urmând codul de conduită de mai jos:

Toți utilizatorii

- Luați cu dvs. toate resturile pe care le generați;
- Nu rupeți flori;
- Nu vă cățărați pe balustrade;

- Ori de câte ori este posibil utilizați transportul public pentru a ajunge la traseu și reduceți presiunea asupra mediului natural sensibil;
- Purtați haine și încălțăminte potrivite pentru condițiile existente;
- Bucurați-vă de traseu!

Drumeți

- Aveți grijă că tunelurile sunt un mediu neobișnuit pentru cai și strigătele sau zgomotele puternice îi pot speria;
- Țineți câinii în lese scurte;
- Vă rugăm curățați resturile de la câinele dvs.

Bicicliști

- Încetiniți când vă apropiați de drumeți și de cai; aveți în vedere că s-ar putea să fie nevoie să opriți;
- Vă rugăm să mergeți cu viteză redusă și să încercați să-i avertizați pe ceilalți când vă apropiați;
- Folosiți claxonul sau strigați când vă apropiați de alte persoane din spate;
- Treceți pe lângă alți turiști în șir de o persoană;

- Aveți grijă în mod deosebit în tuneluri unde poteca este îngustă;
- Dacă urmează să mergeți cu bicicleta după înserat, trebuie să aveți lumini în față și în spate;

Mai multe recomandări privind mersul pe bicicletă și prevederile legale aferente pot fi găsite la <http://www.bikehub.co.uk/featured-articles/cycling-and-the-law/>

Călăreți

- Vă rugăm să mergeți la pas și să curățați resturile lăsate de cal.

Este interzisă utilizarea traseului de către autovehicule și motociclete.

O listă a rutelor off-road permise poate fi găsită la www.peakdistrict.gov.uk/vehicles

» B. Cod de conduită pentru Parcul Natural Sečovlje Salina

(Sursa: Autoritatea Parcului Natural Sečovlje Salina, <http://www.kpss.si/en/visiting/code-of-conduct>)

Vizitatorii Parcului sunt rugați:

- să se bucure de mediul natural unic al marmitelor de sare mergând pe jos sau cu bicicleta pe traseele marcate de-a lungul râului Dragonja și la Lera sau de-a lungul canalului St. Jernej;
- să lase mașinile în locurile de parcare din fața intrărilor în Parc sau să meargă acolo cu bărcile speciale;
- să fie atenți la drumeți, bicicliști și lucrătorii în sare dacă hotărâsc să viziteze Parcul cu un autovehicul, conducând foarte încet doar către clădirea administrației Parcului de la Lera sau către Muzeul Sării de la Fontanigge;
- să viziteze Parcul însoțiți de ghidul nostru pe unul din traseele în natură de la Salina;
- să țină câinii în lesă dacă fac o plimbare de-a lungul râului Dragonja sau al canalului St. Jernej, pentru a nu deranja păsările sau pe alți vizitatori și pentru a preveni orice deteriorare a substratului câmpului de sare;
- să înțeleagă faptul că aceste câmpuri de sare reprezintă patria unor specii periclitare de animale și plante și că din acest motiv nu trebuie să calce pe ele, să arunce pietre, să se scalde în apa sau nămolul sărat sau să ia cu ei nămol, indiferent de cantitate;
- să privească animalele fără a le tulbura sau a merge după ele în vreun fel;
- să nu culeagă flori, dat fiind că sunt specii periclitare și că în mod sigur sunt cele mai frumoase atunci când sunt

admirate în cadrul lor natural;

- să fie conștienți de faptul că activitățile de campare, aprindere a focului, înot și pescuit tulbură mediul extrem de sensibil al marmitelor de sare;
- să respecte munca lucrătorilor în sare;
- să înțeleagă faptul că sarea este un aliment și că nu trebuie să abuzeze de aceasta în niciun fel;
- să nu deterioreze adăposturile abandonate de la marmite sau alte structuri, stăvilare sau baraje;
- să mențină parcul curat luând cu ei toate resturile și deșeurile, până la cel mai apropiat container;
- să facă înregistrări audio și video, dar nu în scopuri comerciale.

» C. Parcul Național Retezat

(Sursa: Autoritatea Parcului Național Retezat, <http://retezat.ro/index.php/english/tourism/for-your-safety.html>)

Pentru binele vostru și al parcului, vă rugăm să respectați câteva reguli simple:

- Ca să nu vă rătăciți și să fiți ajutați în caz de nevoie, mergeți doar pe traseele marcate.
- Vă rugăm să scoateți afară din parc toate deșeurile, chiar și pe cele biodegradabile. Luați cu dvs. o pungă de plastic în care să strângeți gunoaiele. Ajutați Parcul Retezat scoțând gunoaiele afară din parc până la cel mai apropiat container. Altfel, riscăm întâlniri periculoase cu urși obișnuiți cu mâncarea de supermarket, din vina noastră, care ar putea să vină s-o caute la noi în cort.
- Campați doar în locurile permise, fără a săpa șanțuri în jurul cortului și fără a distruge plantele (jnepeni, mușchi etc.) pentru a vă aranja bivuacul.
- Ajutați cu adevărat Retezatul dacă vă gătiți hrana la primus, ferind astfel vegetația verde sau uscată de distrugere.
- Ocrotiți orice plantă, chiar dacă vi se pare a fi doar o buruiană nefolositoare. Poate că este o plantă care nu mai există în altă parte.
- Lăsați-vă câinele acasă sau dacă nu se poate acest lucru, țineți-l tot timpul în lesă, pentru a nu deranja animalele sălbatice și puii lor.
- Protejați viețuitoarele din apele Retezatului dacă nu vă spălați cu săpun ori detergenți. Amintiți-vă că și în lunile de vară poate fi periculos să facem baie în lacurile alpine care sunt foarte reci. Nu merită să ne riscăm viața pentru un moft.
- Protejați animalele, chiar dacă unele vă par a fi

dăunătoare sau periculoase. De exemplu, nu omorăm șerpii, doar îi ocolim. Fiți siguri că nu vor încerca să ne prindă.

- Pentru a fi de folos și altora, lăsați așa cum le găsiți: semnele de marcat, săgețile și stâlpii de marcat, panourile indicatoare, refugiile și alte dotări turistice.
- Pentru a avea șansa de a vedea animalele care trăiesc aici, pășim pe traseu în liniște, fără a striga sau a face alte zgomote. În Retezat nu ne vor folosi CD player-ul, casetofonul sau radioul. Mai bine le înlocuim cu binoclu, aparat de fotografiat și lanternă. Ne vor fi de mai mare folos, iar bagajul ne va fi mai ușor.
- Refugiile și adăposturile montane sunt menite să ofere adăpost celor surprinși de vreme rea, nu sunt locuri potrivite pentru chefuri.
- Pentru a nu polua, a nu deranja animalele și a nu distruge vegetația, pe traseele din Retezat nu vor fi folosite mijloace motorizate (automobile, ATV-uri, motociclete, scutere, snowmobile etc.). Bicicleta nu este permisă pe potecile turistice, ci doar pe drumurile publice de pe raza parcului. Întrebați Administrația Parcului Național Retezat în legătură cu drumurile unde este permis accesul cu vehicule/ biciclete: office@retezat.ro.

Vă mulțumim în numele Retezatului.

ANEXA 2 - EXEMPLU DE PLAN DE ACȚIUNE PENTRU MANAGEMENTUL VIZITATORILOR

Zona de recreere	Experiența predominantă a vizitatorilor	Obiectivele manageriale	Tipul de vizitatori	
			actuali	viitori (doriți)
Zona R - A	Experiență legată de bucuria de a găsi natura pură	A oferi o experiență exclusiv bazată pe o natură pură, prin menținerea infrastructurii la un nivel extrem de redus, intervenția in-situ extrem de redusă, derulând procedura de control în general în afara sitului, fără promovarea generală a sitului, numai prin direcționarea tipului potrivit de vizitatori	Iubitorii de natură, drumeții și alpiniștii	Iubitorii de natură, drumeții și alpiniștii
Activități				Indicatori de monitorizare
Activitatea A1 Întreținerea traseelor cel puțin odată pe an				Lungimea traseelor întreținute (%) în comparație cu lungimea totală a rețelei
Activitatea A2 Cartografierea (ridicarea GPS) a tuturor traseelor, punctelor de acces și evaluarea tipului de utilizatori				Lungimea traseelor ridicate GPS (%) în comparație cu lungimea totală a rețelei
Activitatea A3 ...				

Activități aplicabile la întreaga arie protejată	Indicatori de monitorizare
Activitatea 1: elaborarea unui cod de conduită	Câți dintre operatorii turistici implementează codul de conduită
Activitatea	
Activitatea	
Activitatea	
Activitatea	

	Tipul de interpretare	Regulamentul de vizitare	Măsurile de siguranță
	Interpretare personală și panouri de informare/interpretare la intrarea pe trasee		Verificarea întregii infrastructuri de vizitare în această zonă; Recomandat să se informeze personalul ariei protejate, echipa salvamont pe durata parcurgerii traseelor de alpinism
Resurse		Responsabil	Perioada de timp
Financiar	personal/altele		
400 Lei pentru combustibil; 400 Lei pentru materiale.	2 rangeri 1 mașină	Ranger 1	aprilie – mai
2000 Lei pentru combustibil; 4000 Lei pentru GPS.	4 rangeri 1 mașină	Specialist IT	mai - noiembrie

Resurse		Responsabil	Perioada de timp
Financiare	Umane/ altele		
0	Responsabilul cu managementul vizitatorilor, rangerii, ghizii locali, tur-operatorii	Responsabilul cu managementul vizitatorilor	ianuarie - aprilie

BIBLIOGRAFIE

- Appleton, M., (FFI), (2002), *Protected Area management Planning in Romania, A Manual and Toolkit (Planificare pentru managementul ariilor protejate în România. Manual și set de instrumente)*.
- Asociația de Ecoturism din România – AER, (2009), *Traseele tematice în arii protejate - de la teorie la practică*.
- Baumgartner, C, Blumer, A., (2011), *Strategic Position of DANUBEPARKS (Danube River Network of Protected Areas) for Tourism, Environmental Education and Regional Development (Poziția strategică a DANUBEPARKS – Rețeaua de Arii protejate din regiunea Dunării – privind turismul, Educația pentru mediu și dezvoltarea regională)*
- Bowe, D., Clarke, J., (2009), *Contemporary tourist behavior: yourself and others as tourists (Comportamentul contemporan al turiștilor: tu și alții în calitate de turiști)*, Oxford Brookes University, UK, Cambridge University Press.
- Buckley, R., Witting, N., and Guest, M. (2001), *Managing people in Australian parks: 3. Risk management and public liability (Managementul vizitatorilor în parcurile Australiene: 3. Managementul riscului și răspunderea civilă)*, CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd.
- Carter, J. (2001), *A Sense of Place, An interpretive planning handbook (Spiritul locului, Un manual de planificare pentru interpretare)*, Scottish Interpretation Network.
- Drumm, A., Moore, A., (2005), *Ecotourism Development – A Manual for Conservation Planners and Managers, Volume 1: An Introduction to Ecotourism Planning (Dezvoltarea ecoturismului – Manual pentru cei care întocmesc planurile pentru conservare și pentru manageri, Volumul 1: Introducere în planificarea pentru ecoturism)*, Second Edition, The Nature Conservancy, Arlington, Virginia, SUA.
- Eagles, Paul F.J., McCool, Stephen F. and Haynes, Christopher D.A. (2002), *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management (Turismul durabil în ariile protejate: Ghid pentru planificare și management)*, IUCN Gland, Switzerland and Cambridge.
- Ecological Tourism in Europe – ETE, Gebhard, K., Meyer, M., Parkyn, M., Rohac, J., Roth, S, (2006) *The Trail Planning Guide, An insight into the process of planning interpretative trails, Principles and Recommendations (Ghid pentru planificarea traseelor, O imagine asupra procesului de planificare a traseelor tematice, Principii și recomandări)*; Bonn, Germania.
- Marion, J., Reid, S., (2007), *Minimising Visitor Impacts to Protected Areas: The Efficacy of Low Impact Education Programmes (Minimizarea impactului vizitatorilor asupra ariilor protejate: eficacitatea programelor educaționale cu impact redus)*, Journal of Sustainable Tourism, Vol.15, No.1, 2007.
- Mittmann, H. (?), *Recreation management within the multiple use management concept of the United States Forest Service (Managementul activităților de recreere în cadrul conceptului de management al utilizării multiple al Autorității Silvice din Statele Unite)* (Capitolul 7).
- Rome, A. (1999). *Ecotourism Impacts Monitoring: A Review of Methodologies and Recommendations for Developing Monitoring Programs in Latin America (Monitorizarea impactului ecoturismului: O analiză a metodologiilor și recomandărilor pentru elaborarea unor programe de monitorizare în America Latină)*. The Nature Conservancy Report Series Number 2. [2002, January 14]

ISBN 978-606-8484-69-3